

1.04 Strokovni članek

UDK 373.3(497.4-18)(091)

Prejeto: 14. 4. 2008

Franček Lasbaher

prof. angl. in nem. jezika, upokojeni predstojnik koroške enote Zavoda RS za šolstvo,
Legen 58e, SI-2383 Šmartno pri Slovenj Gradcu

Osnovno šolstvo Dravske in Mislinjske doline do leta 1945

IZVLEČEK

Prispevek prikazuje kratek zgodovinski oris 25 osnovnih šol v Dravski dolini in 14 osnovnih šol v Mislinjski dolini. Upoštevani so šolski vodje in izbor pomembnejših učiteljev v začrtanem časovnem razponu, vključen pa je tudi vpogled v nastanek šolskih prostorov.

KLJUČNE BESEDE

zgodovina šolstva, osnovno šolstvo, Dravska dolina, Mislinjska dolina, šolski vodje, upravitelji, učitelji, učni prostori

SUMMARY

PRIMARY SCHOOLING OF DRAVSKA AND MISLINJSKA DOLINA TO THE YEAR 1945

The contribution gives a short historical outline of 25 primary schools in Dravska dolina and 14 primary schools in Mislinjska dolina. Taken into consideration are school headmasters and a selection of more significant teachers in the schemed time period; also included is an insight into the origin of school premises.

KEY WORDS

History of education, primary schools, Dravska dolina, Mislinjska dolina, school leaders, managers, teachers, school premises

Uvod

Morda je šolska zgodovina razmeroma manj zahtevno delovno področje, kot bi bilo sicer, ker imamo po eni strani Slovenski šolski muzej z odličnimi viri podatkov,¹ po drugi strani pa so tu šole s svojimi arhivi, zlasti s šolskimi kronikami. V resnici zadeva ni tako preprosta; zaplete se lahko že s kronikami, ki so se v vojnih časih velikokrat izgubile, ponekod pa ravnatelji to, že od nekdaj z zakoni predpisano delovno nalogo zastavljajo, tako da kronik ponekod za daljša obdobja sploh ni ali pa so napisane površno in povedo veliko premalo. Vsekakor lahko za uvod zapišem, da sem ob pisanju pričujočega teksta takšne vire imel na voljo – z izjemo obdobja nemške zasedbe 1941–45, za katerega manjka podatkov in sem mu moral zato odpovedati. Skoraj celoten tekst torej temelji na šolskih kronikah posameznih obravnavanih šol.

Po današnji upravni delitvi Slovenije spada del zgornje Dravske doline h Koroški, do konca prve svetovne vojne pa je tej pripadala le občina Dravograd. Prejšnja velika občina Radlje je bila v sestavu štajerskega okrajnega glavarstva Slovenj Gradec, ki je tako segalo od tamkajšnje avstrijske meje do Šoštanja, v okviru šolskega nadzorništva pa celo do Gornjega Grada, medtem ko je za vseskozi koroški dravograjski predel to bilo v podjurskem Velikovcu (Völkermarkt), za sam Dravograd in Ojstrico pa celo v veliko bolj oddaljenem Volšperku (Wolfsberg). Z radeljskega območja so do svojega glavarstva imeli dostop naravnost po pešpoteh in kolovozih čez Pohorje, pravo cestno in poznejšo železniško zvezo pa le okoli Pohorja po Dravski in Mislinjski dolini, torej skozi drugo deželno oblast. Toliko torej za zemljepisno in vsaj malo zgodovinsko umestitev naslovnega območja, ki se mu bomo tukaj posvetili brez posebnega razmejevanja v okviru zdajšnje medobčinske razdrobljenosti v nekdanji veliki občini Radlje od Vuzenice do Ribnice na Pohorju. Na Koroškem (naj pripomnim, da s tem pojmom praviloma ostajam v slovenskem državotvornem okviru) se je novodobni drobitvi izognila le občina Dravograd, s katero bomo pričeli naš pregled. Bila je najmanjša od nekdanjih velikih samo štirih – poleg treh že omenjenih je bila to še občina Ravne na Koroškem.

Osnovno šolstvo Dravske doline

Osnovna šola Trbonje. Za dravograjsko območje nas gotovo preseneča, da je njeno najstarejše koroško trško središče šole dobilo šele v letu 1820 ozi-

roma deset let pozneje kot podpohorska vas Trbonje. Krajevni cerkovnik in njegov župnik sta nedeljsko šolo oskrbovala v leseni mežnariji kot zasilni šoli (*Notschule*) od leta 1810 in vse do leta 1864, ko je prvi nastavljeni učitelj Jožef Hofgartner pričel redni pouk v novozgrajeni šolski stavbi, ki so jo povečali leta 1900. Od leta 1881 do 1886 je učitelj Jernej Troha ne glede na hud odpor krajevnih "nemčurjev" uradoval v slovenščini in v njej edini do leta 1919 pisal tudi šolsko kroniko. Število učencev je od prvotnih okrog 50 do leta 1893, ko je šola pod vodstvom Martina Regorška postala dvorazrednica, naraslo na okrog 80, a je drugo učno moč dobila komaj leta 1901. Takrat je bilo učencev že več kot 120.² Nadučitelj Regoršek je bil zaradi bolezni leta 1903 upokojen in tedaj je šolo prevzel Štefan Rataj, dotakratni upravitelj v Sv. Miklavžu pri Slovenj Gradcu. Šolsko službo je moral prekiniti leta 1916 zaradi vpoklica v vojsko, po vrnitvi sredi leta 1918 pa je bil premeščen na Razbor nad Slovenj Gradcem. V Trbonjah ga je še isto leto nadomestil Franc Rošker, toda že leta 1919 sta bila skupaj z učiteljico Marijo Arnuš, ki je tu učila od leta 1910, premeščena tako, da je v Šmartnem pri Slovenj Gradcu dobila službo le Arnuševa. Na njuno mesto sta prišla Marica Dugar in kot upravitelj Martin Krajncič. Čeprav je šola že lep čas izpolnjevala pogoj za nadaljnje napredovanje v trirazrednico, jo je končno odobrilo šele ministrstvo prosvete kraljevine Jugoslavije v letu 1927, ko je bilo od 121 šoloobveznih otrok vpisanih 106 (54 dečkov in 52 deklic; vrstni red po spolu je v nadaljevanju vedno enak). Prvi razred je poučevala Kristina Selak, druga ga pa Martin Krajncič. Šolski nadzor je redno deloval tudi z nadzorovalno konferenco, ki je bila npr. pod vodstvom okrajno glavarkega in po jugoslovansko sreskega nadzornika Petra Močnika 26. maja 1927. Poleg pouka je vključeval še oceno stavbe in šolskega vrta, kar lahko preberemo v konferenčnem zapisniku skupaj z oceno snažnosti tako "dece" ("... učiteljstvo naj z vso strogostjo postopa, da bo še boljša") kakor poslopja ("...je v redu, le stranišča je treba večkrat temeljito pomiti"). Nadalje so opozarjali, naj se vrata v učiteljičino stanovanje končno le popravijo, da ne bo še tretjič okradena; in tudi oprema razredov je bila povsem dotrajana. V mladinski knjižnici je bilo tega leta 65 knjig (izposoj je bilo 535), v učiteljski pa 215; naročeni so bili na glasili Sadjar in vrtnar ter Šolska matica. Prvi razred je štel 68 učencev (35 + 33), drugi pa 38 (19 + 19); na dan nadzora jih je bilo navzočih 80 (42 + 38). Konferenčno so obravnavali pouk vseh predmetov v obeh oddelkih in ugotovili: znanje lepo zadovoljuje, večglasno petje prav tako; preveč se zanemarja geome-

¹ Mišljene so informativne zgodovinske mape posameznih šol, za katere so na poziv SŠM podatke pisali ravnatelji zlasti pred II. svetovno vojno v letu 1940/41 ter v letu 1945/46.

² Konferenčni zapisnik, kjer je na voljo, je običajno priloga šolski kroniki.

Osnovna šola Trbonje po letu 1900 (fotoarhiv šole).

trijsko in ornamentno risanje; uradni spisi so v redu in lično vpisani; pri čitanju ima največ težav nekaj slaboumnih, pri lepopisu pa večina s cirilico; učitelji naj ne govori preveč; veliko otrok je prerevnih za samoučila (šolske potrebščine), a krajni šolski svet se za to ne briga; deška ročna dela in telovadba se ne gojita, ker ni pogojev; šolski svet naj pomaga prostore primerno okrasiti in naj za vsak razred kupi nekaj cvetličnih loncev.

V šolskem letu 1933/34 je upravitelj Janko Moder napisal poročilo o stanju šolskega vrta in zemljišča v skupni izmeri 32,5 arov ter šolske njive v velikosti 14,3 ara; sadovnjak je imel 35 dreves (jablane in hruške), drevesnica pa 56 divjakov, vse to je oskrboval upravitelj.³ Za šolsko leto 1940/41 so šole izpolnjevale štiri strani dolg obrazec Statistika narodnih škola v cirilici.⁴ Isti upravitelj je avgusta 1946 za šolski muzej napisal poročilo o dogodkih med vojno. Tik pred njo je šola imela tri oddelke s 152 učenci (69 + 83), učili so jih Olga in Janko Moder in Zlatka Marek. Šola je za izključno nemški pouk (obisk je bil 50 do 65%) okupator uporabljal do 22. februarja 1944, ko jo je partizanski odred zažgal, da je sovražnik ne bi mogel uporabiti kot utrdbo v bližnjih osvobodilnih bojih; zgorelo je vse z nemško knjižnico in arhivom vred. Oktobra 1945 je bil pouk za 155 otrok (81 + 74) v dveh zasilnih prostorih. Zakonca Moder sta se vrnila, občasno jima je pomagala tretja učna moč, ki pa so se

srečevali z velikimi težavami, saj ni bilo ne knjižnice ne drugih učil ne šolskih potrebščin za učence.

Osnovna šola Dravograd. Če je bila trbonska šola na dravograjskem območju najstarejša, je bila dravograjska pač največja in središčna. Njen prvi učitelj je bil organist in cerkovnik Johann (Ivan) Ojc, ki je v času od 1820 do 1834 v svojem stanovanju poučeval tudi pisanje in branje. Njegovo delo je leta 1834 prevzel Jožef Senker in tu v novi učilnici nadzidane mežnarije deloval do 1864, ko je prišel po vsej priliki prvi pravi učitelj Jožef Pajer. Ostal le do leta 1867, v svoji enorazrednici pa je skrbel kar za okrog sto otrok. Nasledil ga je Jožef Černut. Število vpisanih je hitro naraščalo in leta 1871 je občina v trgu za šolo kupila graščinsko hišo, da se je leta 1872 lahko razširila v dvorazrednico. Skoraj hkrati je bil nameščen dodatni učitelj Jožef Prelaznik. V letu 1878 je kraj dobil trirazrednico in 1898 štirirazrednico. Dne 9. aprila 1892 je bilo v (Spodnjem) Dravogradu okrajno učiteljsko zborovanje, kjer so obravnavali tudi nazorni pouk računstva. Do leta 1918 sta šolo vodila še Lenart Voglar (do 1908) in za njim Jožef Privasnik. Čeprav se je sprva poučevalo dvojezično, je bil do razpada cesarstva zaradi močnega krajevnega nemštva pouk kmalu povsem nemški.

Nato je prišel prvi slovenski nadučitelj Josip Macarol, ki ga je že leta 1920 zamenjal Ivo Kuraš. Na pobudo okrajno glavarkega nadzornika Franca Gabrščka je bila šola na začetku šolskega leta 1921/22 povišana v petrazrednico, v kateri so poučevali Zmagoslav Kristan, Danilo Nabergoj, Matilda Trampuš in Olga Del Kott, ki se jim je v enoti takrat novo nastalega otroškega vrtca pridružila

³ Gre za uradni natisnjen cirilčni obrazec šolske oblasti, ki ga je v določenem roku moral izpolniti upravitelj.

⁴ Primerjaj prejšnjo pripombo; vsi obrazci so praviloma arhivski dokument šole in sestavni del mape v SSM.

Osnovna šola v Dravogradu pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 175).

vrtnarica Mara Haderlap. Isti upravitelj je šolo vodil še ob nadzorovalnem pregledu maja 1927, takrat je bilo vpisanih 159 učencev (78 + 81), kakor tudi v letu 1933/34. V šolskem letu 1935/36 je s pojasnilom, da je Ivo Kuraš zbolel, prišlo do spremembe na vodstvenem mestu in decembra je v zapisniku Močnikove nadzorovalne konference za začasnega upravitelja vpisan Danilo Nabergoj. Šolski obisk je bil na dan nadzora prav dober, saj je bilo od 263 vpisanih prisotnih 243 (132 + 111), kar je 93%. Septembra 1940 je upravitelj za tekoče šolsko leto izpolnil omenjeni cirilični obrazec, po katerem je osemrazredno šolo s 6 oddelki in 7 učitelji (skupaj s katehetom) obiskovalo 270 otrok (139 + 131). Kot je decembra 1946 v poročilu o dogodkih za časa domovinske vojne napisal upravitelj Nabergoj, ki se je po osvoboditvi z ženo začasno vrnil na šolo, so v zadnjem šolskem letu pred nemškim napadom poučevali zakonca Danilo in Uršula Nabergoj (slovenska Korošica iz Celovca), Matilda Nendl, Antonija Vreš, Vinko Ukmar in Mara Haderlap (delno vrtnarica, delno učiteljica), ki jo je v začetku leta 1945 ubil gestapo, ker je pri njej našel Slovenskega poročevalca. Za vse učitelje je Nabergoj poročal, da so bili simpatizerji Osvobodilne fronte, zaradi česar je sam zelo oslabil dočakal konec vojne v dachauskem taborišču. V šolskem poslopju, v katerem so Nemci kakor povsod uničili vse slovensko, je bila nemška šola vse do njihovega bega maja 1945.

Kmalu po osvoboditvi se je pričel okrnjeni slovenski pouk, ker je stavba z izjemo nekaj opreme ostala nepoškodovana, ni pa še bilo učiteljev. Najprej se je od predvojnih vrnila Antonija Vreš in postala začasna upraviteljica do Nabergojeve vrnitve. Prvi vpis 195 učencev (132 + 35) še ni bil normalen in sploh je trajalo še nekaj mesecev, da se je

podivjana in zaradi nemštva precej zaslepljena mladina navadila na slovensko šolo. Veliko otrok tudi še ni zmoglo poti, ker niso imeli ne obutve ne obleke; vseeno je skupni učni uspeh dosegel 88,5%. Učitelji so se hitro menjavali in nekaj časa so bili med njimi tudi Drago Glogovšek (pozneje vodilni sodelavec zavoda za šolstvo) in Ivan Gams⁵ (univerzitetni profesor, akademik) ter precej tečajnikov. V šolskem letu 1946/47 je bilo 216 učencev (120 + 96), razporejenih v 6 oddelkov. Ker je Danilo Nabergoj postal upravitelj v Črnečah, sta se z ženo preselila tja. V Dravogradu je upraviteljstvo prevzel Franc Kašpar, a je ob koncu pouka bil prestavljen na mislinjsko šolo, sem pa je iz Vuhreda prišel Ivan Hvalec; že avgusta 1949 je bil prestavljen na šolo Prevalje, v Dravogradu pa ga je nadomestil uveljavljeni koroški šolnik Janko Kuhar,⁶ ki je pred tem trideset let ravnateljaval v Črni na Koroškem.

V vrtcu je bilo okrog 25 otrok, vodila ga je Pavla Tadina. V šolskem letu 1950/51 je šola dobila mlečno kuhinjo. Nepričakovano slab učni uspeh s komaj 68,2% je postal kritično nizek, kar je obenem povzročilo velik osip. Na začetku leta 1952 se je z republiško odredbo ukinil šolski verouk, h kateremu je bila prijavljena približno polovica učencev; poslej so ga opravljali le v cerkvenih prostorih. Leta 1953 se je po 42 letih prosvetne službe Janko Kuhar upokojil.

Osnovna šola Libeliče. Z nedeljskim oziroma zasilmim poukom je leta 1820 pričel župnik Matija Summitsch. V politični občini Libeliče je bila v

⁵ Ivan Gams, doktor znanosti, univerzitetni profesor, akademik, pisec koroških gesel za Krajevni leksikon Slovenije.

⁶ Janko Kuhar, rojen Libeličan, deloval kot ravnatelj osnovnih šol v Mežiški dolini in nazadnje v Dravogradu.

Osnovna šola v Libeličah pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 2093).

njeno šolsko občino vključena še šolska občina Suha (Neuhaus), ki je po razmejitvi s kraljevino Jugoslavijo pripadla Avstriji. Prvi učitelji so bili Anton Leinschitz, Peter Partl, Anton Kropiuschek, Johann Oitz (Ivan Ojc, ki smo ga že srečali na dravograjski šoli) in Valentin Glinschegg; vsi so se zvrstili v letih od 1826 do 1832, ko je šolniško in cerkveniško delo za naslednja tri leta nastopil domačin Martin Laner. Zaradi pouka so mežnarijo dozidali v letih 1835 in 1866. Jakob Krainig je tu deloval kar 31 let, do 1866, za njim pa so se spet hitro izmenjali Johann Valentinitz, Franz Schuppnik, Franz Stöckl, Johann Krainz, Simon Richter in Jernej Lausegger. Leta 1875 je na šolo za naslednjih 31 let prišel Matija Mencin. Z njegovim prihodom je šola postala dvorazredna, a ji je bil drugi učitelj odobren komaj leta 1879. Prvo šolsko kroniko je Mencin z daljšo predzgodovino šole pričel pisati šele v letu 1891. Podatki o učencih so skopi, do razširitve mežnarije jih je bilo komaj kaj več kot 10, leta 1877 pa že okrog 120. Župnik Anton Vogrinc⁷ je takoj po svojem prihodu leta 1904 pričel poučevati verouk in postal predsednik krajnega šolskega sveta; še istega šolskega leta je dal na svoje stroške izkopati šolski vodnjak. Že takrat je izšla njegova znamenita knjiga Naša velika krivda, zaradi katere ga je cerkvena oblast inkvizicijsko prisilila, da jo je prekladal in se ji odpovedal. Leta 1904 je bil šoli začasno dodeljen Franc Aichholzer,⁸ poznejši dolgoletni starosta slovenskih koroških učiteljev in skrbnik za njihovo strokovno izpopolnjevanje. Po obolenosti oči je bil Mencin leta 1907, ko je imel največ učencev

dotlej – 174 (95 + 89), upokojen samo leto pred dograditvijo razkošne šolske stavbe, ki je šoli omogočila napredovanje v trirazrednico. Do leta 1918 ga je nasledil močno nemško usmerjen Rudolf Mörtl, za njim pa do leta 1922 vsak po dve leti Alojz Makarol in Urh Pečnik. To je bil burni obplebiscitni čas, v katerem so si Libeličani z edinstveno uresničitvijo svoje na koroškem plebiscitu izražene volje sami priborili priključitev Jugoslaviji, za kar so si ob župniku Vogrincu največ prizadevali tu rojeni odlični učitelji Janko Gačnik, Rudolf Mencin⁹ in Janko Kuhar. Leta 1922 sta prišla na šolo Ivo (kot šolski vodja) in Milena Močnik, ki sta z izjemo nemške okupacije tu ostala do upokojitve leta 1950. Bila sta vzorna učitelja ter pobudnika krajevnih kulturnih dejavnosti in celo gospodarskega razvoja, čeprav sta se morala v prvem desetletju spopadati s hudim odporom šoli nenaklonjenega povsem kmečkega okolja. Državna meja je znatno zmanjšala število učencev in ga kmalu dejansko prepolovila, zaradi česar je šola leta 1925 nazadovala v dvorazrednico. Leta 1927 se je vpisalo 70 učencev (39 + 31) in šele v letu 1931 je vpis pričel počasi naraščati. Posebnega navdušenja za šolo v kraju še vedno ni bilo, poleg tega jo je pestilo nenehno pomanjkanje celo najpotrebnejše opreme in učil. V letu 1934 je imela šola spet skoraj sto učencev (54 + 43), stotico pa že naslednje leto presežejo s 107 učenci (56 + 51). Prisotnost pri pouku se je ustalila na zadovoljivih 85%. V zadnjem predvojnem šolskem letu 1940/41 je bilo vpisanih 109 otrok (56 + 53). Knjižnici so številni visoki in študentski obiski pripomogli k zavidljivi zalogi: v šolarski je bilo 1055 knjig

⁷ Anton Vogrinc, libeliški župnik, leta 1904 je objavil knjigo Naša velika krivda in se zameril cerkveni oblasti.

⁸ Franc Aichholzer, koroški šolnik in narodni delavec, poučeval tudi v Kotljah, ustanovitelj in urednik več glasil.

⁹ Rudolf Mencin, učitelj in šolski politik, učil tudi na šoli v Mislinji in kot referent deloval na Prevaljah.

in v učiteljski 450. Takoj po vdoru leta 1941 so Nemci vse uničili. Med zasedbo se je spet zvrstila vrsta zgolj nacistično kvalificiranih učiteljev in komaj kakšna prava učiteljica ali vzgojiteljica v vrtcu, ki so ga Nemci vpeljali že spomladi 1941. Kot največkrat po Sloveniji je bila tudi tu nemška šola nepriljubljena in slabo obiskana. Po osvoboditvi leta 1945 je bila sprva upraviteljica Olga Večej. Z občasno pomočjo drugih učiteljic je imela pouk za 124 otrok. Avgusta tega leta sta se Močnikova vrnila iz pregnanstva v Srbiji in spet prevzela šolo. Stavba je bila povsem oropana in številnih težav še dolgo nista mogla odpraviti. Zaradi izčrpanosti je bil Ivo Močnik februarja 1949 upokojen. Za njim je bilo vodenje šole poverjeno Viktoriji Mlaker Kos, Alojz Kos pa je prišel v Libeliče učiti leta 1950.

Osnovna šola Šentjanž pri Dravogradu.¹⁰ Z relativno poznim poukom je v Šentjanžu leta 1852 dvakrat tedensko po dve uri pričel organist in cerkovnik Ivan Kotnik. Leta 1865 je bil šoli dodeljen organist Jožef Šeligo, ki je bil hkrati že izprašani učitelj, in šola se je lahko oblikovala kot javna enorazrednica, na katero je januarja 1867 prišel prvi stalni učitelj Jakob Lopan, poznejši strokovni pisec in urednik pedagoškega glasila Popotnik. V Šentjanžu je poučeval okrog 110 otrok, a le do konca omenjenega leta, ko je bil premeščen za nadučitelja v Št. Vid nad Valdekom. Po dolgotrajnih sporih o umestitvi in gradnji šole, ki jih je končno prekinil štajerski deželni šolski svet v Gradcu s sklepom, da mora biti šola v krajevnem in farnem središču, je bila konec leta 1888 nova stavba v Šentjanžu pod streho. Po blagoslovitvi maja 1889 se je v njej pričel pouk z upraviteljem Simonom Srabotnikom, ki je tu deloval od leta 1872 do 1906. V letu 1891, ko so imeli 102 učenca (58 + 44), je šolo razširil v dvo-razrednico in od takrat mu je bila v pomoč podučiteljica Marija Dominkuš. V trirazrednico je šola napredovala leta 1910 z 230 učenci (108 + 122), razmeroma še hitreje pa v štirirazrednico leta 1927 (201 = 97 + 104) in deset let pozneje celo v petrazrednico (218 = 112 + 106). Iz poročila upravitelja Ignac Kaffou-a okrajnemu glavarju v Slovenj Gradcu junija 1926 zvemo, da je šolski vrt meril 20 arov, polovico od tega sta obsegala zelenjavnik in drevesnica. Sreski šolski nadzornik Miloš Grmovšek je šolo pregledal 3. julija 1929 (vpisanih 171 učencev = 86 + 85) in istega dne vodil tudi nadzorovalno konferenco. Udeležili so se je upravitelj Josip Križman (poučeval 1. razred z 41 učenci) ter učiteljice Angela Križman (2. razred, 45 otrok), Amalija Velnar (združeni 3. in 4. razred, 54 učencev) ter Olga Lorger (4. razred z oddelki od 5. do 8. razreda s 26

učenci). Natančen zapisnik vsebuje poročilo o spremljanih učnih urah, ki so v glavnem potekale zadovoljivo; manj zadovoljen je bil nadzornik le z nekaterimi učenci pri branju, ustnem računanju in zlasti ciriličnem lepopisju. Celo najmlajši učenci pa so prav dobro pripovedovali o vladajočem kralju. Ugotovil je še, da so zelo pomembna ročna dela, ki se dobro poučujejo v vseh razredih, učenci pa zanje z doma prinašajo potreben les, papir in blago. Učiteljske domače konference so se odvijale po predpisih vsak mesec.

V šolskem letu 1940/41 so imeli 265 učencev (149 + 116). Učili so jih upravitelj Oskar Bregant ter njegova žena Angela, Maks Dolinšek,¹¹ Alojz Glavan (edini hitlerjanec) in Alojzija Kikelj. Nemška šola si je med okupacijo tudi z nasiljem prizadevala za germanizacijo otrok in starejših, vendar brez posebnega učinka, le obisk pouka je bil čedalje slabši. Dokaj nizek je bil prav tako prvi poosvoboditveni vpis sredi junija 1945, ko sta začasni učiteljici Gusta Goršek in Štefka Zavodnik zbrali komaj okrog 90 otrok. Poleg Gorškove so tu v šolskem letu 1945/46 delovali učitelja Hugon Majerič (upravitelj) in žena Anka ter gimnazijec Pavel Planinšec, ki pa je kmalu odšel na štirimesečni učiteljski tečaj v Maribor. Po vrnitvi je bil marca premeščen na Razbor pri Slovenj Gradcu. Aprila 1946 je nova šolska oblast poskrbela za prvi nadzorni pregled, ki ga je opravil Rudolf Kobolt. Februarski prvi Prešernov teden je šola namenila zbiranju denarja in druge pomoči za obnovo šolske knjižnice. Šele v šolskem letu 1946/47 se je pokazal pravi vpis: prišlo je 214 otrok (98 + 116). Napredovalo jih je 172 oziroma ne ravno spodbudnih 80,4%. Delovati je pričela kmečka nadaljevalna šola zlasti za starejšo mladino brez izpolnjene šolske obveznosti. Za starše so vpejlali redne roditeljske sestanke.

Osnovna šola Črneče. Za začetek pouka se s prvimi začasnimi oblikami šteje leto 1873, vendar je bil prvi stalni učitelj šole Klemen Marketz, nameščen v letu 1879. Takrat je bila dograjena prva šolska stavba, v kateri je Marketz deloval do leta 1885. Razmeroma pozen nastanek šole se pripisuje dokaj majhnemu številu otrok in bližini Dravograda. Leta 1889 je na šolo prišel Karel Šetina in ostal deset let do svoje prerane smrti v starosti komaj 35 let. Kljub temu se je v krajevno zgodovino vpisal kot odličen učitelj, sadjar in šolski vrtnar ter prvi kronist, še bolj pa po tem, da je šolo napravil slovensko tako pri pouku kakor v uradovanju. Njegovo delo je do leta 1903 nadaljeval Pavel Košir, za njim pa so ga do konca leta 1918 opravljali večinoma nemško nastrojeni šolski vodje. Število učencev je nihalo med 80

¹⁰ Kraj je navzlic svojemu imenu po deželni pripadnosti šele v letu 1955 iz slovenjegraškega (po starem torej štajerskega) okraja prešel v povečano novo občino Dravograd in torej skupaj s svojim slovenjegraškim okrajem iz štajerske na koroško stran.

¹¹ Maks Dolinšek, učitelj in koroški krajevni zgodovinar in časnikar v Mežiški dolini, ustanovitelj in vodja železarskega muzeja na Ravnah.

Osnovna šola v Črnečah pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 116).

in 60 proti koncu svetovne vojne. Prva spet prava slovenska učna moč je bila Marija Jurjevčič v letih od 1919 do 1925, ko je na njeno mesto prišel Jernej Čebul. Leto pozneje ga je obiskal koroški okrajni šolski nadzornik Peter Močnik iz znane Močnikove učiteljske družine. Iz njegovega zapisnika nadzorne konference, v katerem se ob številnih spodbudnih ocenah najde tudi nekaj uradnih ugotovitev in naročil, npr. da izbor snovi pri spoznavanju prirode ni dober, ker premalo zajema iz domačega okolja; da naj se ob jugoslovanskih obravnava več slovenskih velmož, narodne pesmi pa poje še dvo-glasno; še bolj pa naj se pazi, da bodo otroci prebrano zares razumeli ter naj se čim prej uredi pouk dekliških ročnih del. Pri naslednjem nadzoru aprila 1929 je bil upravitelj Ivan Lazar, ki je šolo vodil do leta 1933, ko jo je prevzel Anton Golja in tu z ženo Marijo deloval do pomladi 1941. Takrat ju je od tu pregnal nacizem kakor že prej s Primorske fašizem. Poosvoboditveno obdobje sta najbolj zaznamovala upravitelj Danilo Nabergoj in njegova žena in Uršula, ki sta tu delovala do leta 1962, ko je šola postala dravograjska podružnica.

Osnovna šola Ojstrica je najmlajša v najzahodnejšem delu Dravske doline v Sloveniji, čeprav je tudi ta že praznovala svojo stoletnico.¹² Šola je na-

Osnovna šola Ojstrica nad Dravogradom, posnetek iz leta 1996 (fotoarhiv šole).

¹² Ob tej priložnosti je leta 1994 izšel tudi jubilejni zbornik *1894–1994 Stoletnica Osnovne šole Ojstrica*. Navedeni zbornik je uredil in večinsko napisal ravnatelj osrednje šole Dravograd Franc Veršnik in v jedrnatu uvodni primerjavi s preostalimi petimi šolami dravograjske občine zajel vso šolsko zgodovino. Poleg tega naštevava veliko podatkov o učencih,

učiteljih in dejavnostih po letu 1945, dodal je preslikave zanimivejših poročil ter listin in celo predmetnikov podružničnih šol. V jubilejni knjižici je še vrsta razdelkov, tudi tisti s fakultetno izobrazbo nekdanjih učencev. Na koncu nas avtor preseneti s svojo jubilejno skladbo *Naša šola praznik slavi*.

stala na pobudo in vztrajanje okrajnega šolskega sveta Wolfsberg v letu 1894, navzlic močnemu odporu kmečkega prebivalstva. Takoj so se vpisali kar 103 učenci, toda bili so zelo neredni in so obisk pouka opravili komaj 46,3%; ta se je le počasi popravljala in niti v letu 1940 še ni presegel 70%. Prvi učitelj je bil Martin Sebastijan. Dvorazrednica je postala leta 1934 in takrat je dobila še enega učitelja. Tudi tu je delovalo nekaj znanih koroških šolnikov: Franc Aicholzer, Karel Doberšek,¹³ Miloš Ledinek¹⁴ in Mirko Sadar, ki so bili razen zadnjega vsi uveljavljeni strokovni pisci. Po poročilu o šolskih vrstovih iz leta 1933 je tukajšnji vrt meril 34 arov; njegov skrbnik Mirko Sadar je zapisal še, da se krajevni šolski odbor za vrt sploh ne briga in upravitelja pri zadevnem delu celo ovira. V letu 1925 je ob nadzornem pregledu v štirih oddelkih šolo obiskovalo 62 učencev (28 + 34). Očitno pa nadzornik Peter Močnik s šolskim vodjem Miroslavom Viherjem ni bil posebno zadovoljen in je ob letu nadzor pri njem ponovil v poostreni obliki. Da tudi tokrat ni bilo vse v redu, je razvidno iz zadnjega dela zapisnika, kjer beremo tudi, da predhodnih navodil razrednik še ni upošteval niti se ne izvajajo druga navodila iz zapisnika, kot npr. naj otroci pri odgovarjanju na vprašanja ne kričijo, učitelj pa naj se manj vmešava v njihove odgovore; in tudi, naj deklice v razredu ne nosijo več robcev na glavi. Leta 1940, ko je bil upravitelj Oskar Gajst, se je število učencev povečalo na 106 (71 + 35). Po drugi svetovni vojni se je to število le rahlo zmanjšalo na 102 (59 + 43). Prva učiteljica je bila Nada Založnik, za njo pa so se učitelji nekaj časa menjavali skoraj vsako leto.

Osnovna šola Vuzenica je z letnico omembe 1356 poleg slovenjegraške (1228) najstarejša na našem Koroškem. O tem je leta 1930 pisal uveljavljeni koroški zgodovinar Josip Mravljak¹⁵ v svoji knjižici *Šolstvo v Vuzenici*, v kateri dokumentira listinske omembe šolstva skozi dolgo obdobje do leta 1795, ko se kot učitelj navaja Sebastijan Glades. Nekaj let zatem je župnik Ignacij Zimerman v kraju za šolo kupil hišo, v kateri je od leta 1808 poučeval prvi učitelj Jožef Jurij. Leta 1810 je naštel 75 za šolo sposobnih otrok (38 + 37), v Vuzenici pa do leta 1862 nabral nepredstavljenih 56 delovnih let. Leta 1838 je tu v novejši, malo večji župnijski stavbi nedeljsko šolo odprl Anton M. Šlomšek.¹⁶ Še nekaj let se je rad podpisoval kot "fajmošter vozeniški", čeprav je bil v resnici nadžupnik in višji šolski nad-

zornik. V letu 1873, ko je iz Šentjanža prišel učiti Andrej Rotner, je bila vuzeniška šola (pravzaprav dokaj pozno) razširjena v dvorazrednico. Takoj je dobila nujno potrebnega dodatnega učitelja Antona Remšnika, saj je bilo takrat na šoli že 125 učencev (75 + 50). Po Rotnerjevih prizadevanjih so aprila 1883, ko so imeli že okrog 220 učencev, končno pričeli graditi prvo namensko šolsko stavbo in ob blagoslovitvi leta 1885 je šola lahko napredovala v trirazrednico; njen tretji učitelj je postal Anton Hofbauer. Glede učnega jezika je okrajni šolski svet Slovenj Gradec leta 1881 potrdil dotakratno ureditev, da je to v 1. razredu slovenščina, v 2. razredu slovenščina in nemščina, v višjih razredih pa oba jezika v obrnjenem vrstnem redu.

Jeseni 1890 je bil za nadučitelja imenovan Šimon Viher (od 1884 do takrat v Ribnici na Pohorju), ki se je uspešno upiral nenehnim pritiskom za popolno ponemčenje šole in občine. Ti so sicer dosegli višek v letu 1908, ko je bila v Vuzenici odprta povsem nemška šola proslulega "šulfereina" (šolske zveze). Leta 1904 je Viher tu ustanovil obrtno nadaljevalno šolo in v letu 1919 svoji šoli omogočil prehod v štirirazrednico. Upokojen je bil leta 1924 po 44-letnem službovanju, s katerim se je v časten spomin zapisal še s spodbujanjem številnih dobrih učencev k nadaljnjemu šolanju. Nasledil ga je Josip Golob, na tej šoli učitelj od leta 1912, in leta 1929 dosegel njeno razširitev v petrazrednico.

Še pred tem, maja 1927, je šolo nadzoroval Peter Močnik in v glavnem pohvalil urejenost šole, a hkrati v razredih našel nekaj povsem dotrajane pohištvene opreme. Naročil je nujno beljenje hodnikov s higienskimi prostori vred. Toda vrt je bil izredno skrbno urejen tako v drevnici kakor cvetličnjaku, a še vedno je manjka gnojna greda, ki jo je potrebovala kmetijsko-nadaljevalna šola. V štirih razredih je bilo vpisanih 160 učencev (73 + 87); obisk pouka je znašal zadovoljivih 84,4%, kar se je bilo predvsem posledica dopoldnevnega razporeda. Ker so se obrabljene knjige izločile, je štela mladinska knjižnica le 64 knjig in jo je bilo zato potrebno povečati; v učiteljski knjižnici je bilo nekaj bolje, saj je v bilo njej več kot sto knjig. Preseneča ugotovitev, da je razmeroma veliko otrok duševno zaostalih, a uspehi so sicer dobri. 1. razred s 40 učenci je poučevala Roža K. Golob, 2. razred z 52 vpisanimi Marta Elsnik; 3. razred z 49 učenci je poučevala Ivana Vidmar, četrtega s samo 19 učenci pa upravitelj Golob, vendar tako, da je srbohrvaščino učila Elsnikova. Med sklepnimi pripombami je nadzornik ob zmernih pohvalah zavrnil uporabo nekaterih učbenikov, izstopa pa njegovo naročilo, naj učiteljstvo čimprej sestavi učne načrte in konferenčno obravnava mladinsko skrbstvo, ker je v okolju mnogo zanemarenih otrok.

Leta 1930 je upraviteljstvo prevzel Karel Vollmaier in ga opravljal do upokojitve leta 1937. Zad-

¹³ Karel Doberšek, dolgoletni ravnatelj osnovne šole Prevalje, pisec socialno pedagoških del.

¹⁴ Miloš Ledinek, učitelj tudi na Prevaljah, sodelavec mariborske pedagoške centrale s sociološko pedagoškimi članki.

¹⁵ Josip Mravljak, zgodovinar in učitelj, pisec številnih krajevnih- in šolsko-zgodovinskih člankov.

¹⁶ Anton Martin Šlomšek, nadžupnik v Vuzenici 1838–1844, učitelj v nedeljski šoli, okrožni šolski nadzornik.

Stara šolsko poslopje v Vuzenici, zgrajeno leta 1884 (fototeka SŠM, št. 862).

nji predvojni upravitelj je bil Vladimir Cvetko,¹⁷ poznejši član najožje strokovne skupine vodilnih slovenskih pedagogov. Po obrazcu, ki ga je izpolnil septembra 1940, je bilo na šestrazredni šoli vpisanih 269 učencev (140 + 129); poučevalo jih je 7 učiteljev in razen enega Čehoslovaka so bili med njimi vsi Jugoslovani. Poosvoboditveno poročilo za Slovenski šolski muzej je po zadolžitvičasne upraviteljice Jožice Zonenvald napisala učiteljica Alojzija Pepelnjak in med drugim omenja, da je bil Cvetko imenovan za okrajnega šolskega nadzornika v mestu Maribor. Izvemo še, da so imeli (samo) štirje učitelji v šolskem letu 1945/46 vpisanih 249 učencev (143 + 106). Ker je bila ena šolska stavba zrušena v letalskem napadu – v njej se je utrdilo nemško vojaštvo – se je poučevalo v samo dveh slabo opremljenih učilnicah. Poročilo še navaja, da je mladina slabo vzgojena in da še ne obvlada slovenskega jezika. Kakor po drugih večjih koroških krajih je tudi tu namesto višje osnovne šole pričela delovati nižja gimnazija. Poznejšo šolsko zgodovino zaznamuje vsestranski dolgoletni ravnatelj Lojze Gobec, Žagarjev nagrajenec za uvajanje šolskega hranilništva ter združništva in predvsem za vsakoletno celotedensko počitniško likovno kolonijo, namenjeno učencem slovenskih šol v vseh treh manjšinskih zamejstvih; ta je izmenoma potekala od Vuzenice preko Porabja in Koroške do Slovencev v Italiji.

¹⁷ Vladimir Cvetko, ravnatelj OŠ Vuzenica, pedagoški svetovalec in direktor zavoda za šolstvo RS, urednik Sodobne pedagogike.

Osnovna šola (Sv.) Primož na Pohorju. Prvi, še začasni pouk na neki kmetiji se omenja leta 1789. Na Slomškovo pobudo so od leta 1840 občasno več dni tedensko poučevali krajevni duhovniki in kmalu je Janez Krumpak vpeljal redno nedeljsko šolo, s katero so nadaljevali še njegovi nasledniki. Po dolgem obotavljanju so leta 1898 pričeli zidati šolsko stavbo in v njej leta 1901 končno pričeli z rednim poukom. Prvonastavljeni učitelj je bil Franc Korbar; poučeval je 71 otrok, prisotnost je bila s povprečjem okrog 71% zelo slaba. Do prve svetovne vojne je število učencev naraslo na 95, a je bil obisk vseskozi nizek, do leta 1924, ko je krajevni šolski odbor prevzel stroške za potrebščine vseh učencev. Ob nadzornem pregledu Petra Močnika leta 1926 je bilo v enorazrednici vpisanih 53 otrok (21 + 32), ki jih je učil Franjo Petrač. Iz poročila o vrtu v letu 1933 je razvidno, da je meril 8,33 ara in da ga je oskrboval upravitelj Karl Pišec. Leta 1940/41 je šolo s 94 učenci (46 + 48) vodila upraviteljica Bogomira Soroko, ki je po vojni službovala kot okrajna šolska nadzornica. Učencev je toliko kot pred vojno, učil jih je sam upravitelj Praper. Leta 1954 je kraj dobil udarniško zgrajeno novo šolsko stavbo, ki je dobro služila vse do leta 2004, ko je bila šola ukinjena, ker ni bilo več vpisa.

Osnovna šola Vrata. Od leta 1884 je šola gostovala na kmetijah. V letu 1887 je dobila svojo prvo, četudi leseno stavbo; do leta 1920 se je poučevalo samo v nemščini. Njen prvi in dolgoletni učitelj je bil Jurij Rossman. Ob znanem Močnikovem nadzornem pregledu junija 1926 je šolo vodil začasni upravitelj Silvester Košutnik. Trioddelčno je

celodnevno učil 36 otrok (19 + 17) in pod njegovim vodstvom se je znanje močno izboljšalo. Učitelj je takrat od učencev že lahko zahteval, da prihajajo neraztrgani in umitih nog. V letu 1927 je 42 učencev poučeval Karol Hribernik. Na dan nadzora jih je bilo v šoli samo polovica in tudi sicer je obisk s povprečjem komaj 67,05%. nezadovoljiv, zaradi česar je upravitelj izstavil denarne kazni. Močnik je stavbo ocenil kot slabo, manjkala so tudi najpotrebnejša učila. Vrtno poročilo je junija 1934 izpolnil upravitelj Stanko Lampič; z zemljo v izmeri 8 arov in njeno obdelavo vred ga je ocenil za primerne. V letu 1938 je število učencev naraslo na 75 (35 + 40), zato je učitelj Alojz Senekovič uspešno zaprosil za dvorazrednico. Poročilo je septembra 1940 napisala upraviteljica Marija Gliha. Učencev je bilo takrat že skoraj sto (41 + 53). Oktobra 1945 je šola ostala dvorazredna, čeprav je bilo vpisanih le 28 otrok (18 + 10). Stavba je bila povsem opustošena in potrebna znatnih popravil; manjkalo je precej opreme in zlasti učil. Še največ časa je šola delovala kot podružnica šole Vuzenica, ki je skrbelo za redni pouk učencev v enem samem oddelku. Otrok je bilo čedalje manj in leta 1991 jo je šolsko ministrstvo moralo zapreti.

Osnovna šola Muta. Po predhodnih začasnih oblikah šolanja so razmeroma pozno, šele v letu 1878, na Muti odprli pretežno nemško šolo. Zaradi čedalje večjega germanizacijskega pritiska pa je Ciril-Methodova družba leta 1900 odprla slovensko dekliško šolo in osem let pozneje popolno slovensko

šolo. Leta 1919 je bilo z državnim slovenskim odlokom nemško šolstvo prepovedano in mučka šola je dobila slovenskega upravitelja Ivana Vomerja, ki je deloval do septembra 1926. Takoj po nastopu je poskrbel tudi za šolsko kuhinjo. Nasledil ga je Josip Šerbec in na tem položaju ostal do konca leta 1930. Ob rednem pregledu junija 1927 je nadzornik Peter Močnik v učiteljskem delu naštel neverjetno vrsto pomanjkljivosti. Povsem v nasprotju s svojo običajno dobrohotnostjo je poleg tega ugotovil še zelo šibko znanje učencev pri skoraj vseh predmetih. S svojimi 258 učenci (137 + 121) in ob nadaljnjem naglem prirastku otrok je šola še tega leta vseeno napredovala v šestrazrednico. Leta 1929 je Ciril-Methodova družba ustanovila še otroški vrtec, ki je takrat štel 34 otrok (18 + 16). Od leta 1930 do nemškega vdora aprila 1941 je šolo vodil Franc Kogelnik. Po njegovih podatkih je imela šola junija 1934 zemljišče v velikosti 50 arov z dobrim zelenjadnikom in cvetličnjakom ter sadovnjak z okrog 200 drevesi. Septembra 1940 je bila šola petoddelčna s šestimi učitelji in 243 učenci (117 + 126), med katerimi je bilo Nemcev samo še sedem. Prvo povojno poročilo je napisal upravitelj Riko German. Zase je navedel, da je bil borec v brigadi, za šolo pa, da je oktobra 1945 petrazredna; imela je 227 učencev (103 + 127) in štiri učitelje. Poznejši dolgoletni ravnatelj je bil Štefan Šoštarec. Nekaj časa je šola delovala kot nepopolna osemletka, v popolno se je postopno spet razvila v letu 1992.

Šolsko poslopje na Muti pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 500).

Osnovna šola v Braniku nad Muto pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 52).

Osnovna šola Bistriški jarek/Branik. Do leta 1945 je bilo njeno ime Osnovna šola pri Sv. Jerneju nad Muto. Ustanovili so jo leta 1880, njen prvi učitelj je bil Anton Žagar. Največ učencev (49 = 29 + 20) je bilo leta 1896; poučeval jih je Ivan Adamič. V arhivu je zapisnik Močnikove nadzorovalne konference iz maja 1926, ko je bil njen učitelj Anton Donik. Vpisanih je bilo 30 (14 + 16) učencev. Šola je bila tako revna, da od prejšnjega pregleda ni mogla izpolniti niti tistega naročila, naj kupi državno zastavo, učenci pa še vedno niso imeli srbohrvaških čitank. Vrt je meril 11 arov, junija 1934 ga je oskrboval upravitelj Lojze Senekovič. Statistično poročilo septembra 1940 je napisala Elizabeta Majerič. Takrat je imela šola 39 učencev (20 + 19). Od leta 1965 je bila podružnica osnovne šole Vuzeznica, po letu 1993 pa osnovne šole Muta, v okviru katere je delovala še do leta 2004, ko so jo zaprli.

Osnovna šola Pernice. Občasno je župnik Simon Schönwetter tam poučeval od leta 1849. Enorazrednica je nastala leta 1876, ko je poučeval Jurij Rossman iz Sobote nad Muto. Sobota (Soboth) je precej visoko nad avstrijsko mejo in danes je manj znano, da je v cesarskih časih spadala v radeljski politični in šolski okraj in s tem v okrajno glavarstvo že precej odmaknjena Slovenjega Gradca. Samostojna stavba je bila zgrajena leta 1883. Takrat jo je obiskovalo okrog 70 učencev. Ob nadzoru junija 1927 je imela 45 učencev (16 + 29), v štirih oddelkih jih je učil Karl Vollmaier. Vrtno poročilo je junija 1934 napisal upravitelj Mirko Leder, z zemljo (12 arov na višini nad 1000 m) je bil zadovoljen, sodelovanje s krajevnim šolskim svetom pa je ocenil

kot nezadostno. Zadnji predvojni učitelj je bil Franc Herič, otrok je bilo takrat 73. Del šolske knjižnice so leta 1941 učenci rešili in po koncu vojne so jo lahko obnovili. Zadevno poročilo je avgusta 1946 napisal takratni in še dolgoletni upravitelj Ivan Knez. Popisal je 55 učencev (28 + 27). Knez se je uveljavil kot vsestranski prosvetni delavec, leta 1971 je prejel Žagarjevo nagrado za vzorno delo v kombiniranem pouku. Kot enorazredna je perniška šola delovala do preselitve še zadnjih učencev na matično šolo na Muto leta 2006.

Osnovna šola Radlje. V Dravski dolini spadajo šole med najstarejše na Koroškem in tako tudi šolska zgodovina Radelj ne preseneča. V kraju, ki se je do konca druge svetovne vojne imenoval Marenberg, je bil od leta 1251 do 1784 ženski samostan, ki se je ukvarjal z izobraževalno dejavnostjo za plemiška dekleta. Pričetek pouka v novo zgrajeni mežnariji (po nekaterih virih kar šoli) se omenja z letom 1727. Razmeroma prej kakor v drugih krajih, leta 1812, je bilo zgrajeno prvo namensko šolsko poslopje, ki je služilo skoraj do konca 19. stoletja. Tu sta v začetku poučevala Jernej Felber in Anton Udl. Dvorazredna je šola postala leta 1870, ko je imela 158 učencev (58 + 73). Za nadučitelja je bil leta 1874 imenovan Anton Rakuscha iz Slovenj Gradca. Leta 1893 je bilo zgrajeno novo poslopje, ki se, nadzidano in polepšano, še vedno uporablja. Marca 1914 je šola postala že šestrazrednica s 358 učenci (177 + 181). Do leta 1919 je bila s trgov vred povsem nemška z izjemo neobveznega pouka slovenščine kot drugega deželnega jezika. Slovenski otroški vrtec so odprli leta 1922. Ob pregledu, ki ga

Osnovna šola v Radljah pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 611).

je junija 1926 opravil sreski šolski nadzornik Peter Močnik, je bil upravitelj Mirko Lešnik; vodil je sedemčlanski učiteljski zbor, v katerem sta prav tako bila vodja zunanje enote pri Treh Kraljih Alfonz Kopriva, poznejši sodelavec mariborske pedagoške centrale in pisec številnih učbenikov, in otroška vrtnarica Olga Kavčič. V sklepnih navodilih nujno naroča povečanje mladinske knjižnice in nabavo potrebne tvarine za vrtec, čitanke za revne učence na obeh šolah, krajni šolski svet pa naj ubogim preskrbi več samoučil. Učencev v vseh šestih razredih je bilo 282 (136 + 146); v vrtcu je bilo 38 malčkov s pripombo, da je med njimi 5 Nemcev. V vrtec je bilo treba nujno napeljati vodovod, nadzornik pa je poročilo sklenil: "Uspehi so vobče dobri. Vrtnarica ravna v deco prijazno." Prostor okoli šole v izmeri 50 arov se je uporabljal za telovadišče ter za drevesnico in zelenjadnico. V letu 1940 je bilo na šoli 364 učencev (162 + 202), nemške narodnosti jih je bilo 7. Skupaj z upraviteljem Božidarjem Tomažičem in ženo Zoro jih je poučevalo 9 učiteljev. Predvojna šolska kronika navaja kot edinega znamenitega učitelja dr. Antona Korošca,¹⁸ ki je v obdobju 1897–99 poučeval verouk. Odlično razvito je bilo knjižničarstvo, poleg učiteljske (tudi okrajne) in šolarske je bila še posebna za revne učence. Vse to je izginilo v ognju takoj po prihodu Nemcev leta 1941. Po vojni se je večina učiteljev vrnila, med njimi tudi zakonca Tomažič in enotno poročilo po republiškem obrazcu je spet izpolnil upravitelj Božidar Tomažič. Učencev je bilo skoraj enako število – 348, stavba in oprema sta

bili ohranjeni, le "...mladina ni vajena rednega šolskega dela, ne zna jezika in je podivjana", je Tomažič februarja 1946 sklenil svoje poročilo. Število otrok je naraščalo in v 70. letih 20. stoletja je bilo treba zgraditi tako novo šolo kakor nov vrtec.

Osnovna šola Remšnik. Občasni pouk, s katerim je v tem kraju leta 1815 pričel organist Franc Košir, je oskrbovala krajevna duhovščina. Že leta 1820 so zgradili šolsko poslopje; po razpisu je sem prišel učitelj Jurij Thomits in poučeval do leta 1831. Prvi pravi učitelj Janez Bezjak je nastopil službo leta 1855 in jo opravljal do upokojitve v letu 1883. Bil je ljudski pesnik in vsestranski kulturnik, ki je odločilno pripomogel, da je obmejni Remšnik ostal slovenski. Šola je z njim postala tako priljubljena, da je leta 1870 poučeval kar 132 otrok. Od leta 1925 do 1930 jo je upravljala Jože Jurančič,¹⁹ še en odličen šolnik, strokovni pisec, družbeni delavec in poznejši Žagarjev nagradjenec. Leta 1926 je podpisal Močnikov zapisnik o nadzorovalni konferenci z običajnimi nadzornikovimi opazkami. S sorazmerno majhnim vrtom (5,5 ara) je bil ob popisu maja 1934 upravitelj Maks Beloglavec prav zadovoljen. Stanje septembra 1940, ko je bilo tu 219 učencev, in oktobra 1945 je prikazal isti upravitelj Mirko Miljutin. Iz predvojne petrazrednice je šola nazadovala v štirirazrednico, čeprav je še vedno imela 170 otrok (83 + 87). Stavba je bila razrušena in poučevalo se je v gostilni, kar je trajalo do leta 1948, ko so zgradili novo. Šola se je sreči lahko obdržala kot radeljska podružnica, čeprav je prav tako kot druge izgubljala učence.

¹⁸ Anton Korošec, duhovnik in politik, tudi učitelj verouka na radeljski šoli. V koroško zgodovino se je zapisal še s prjugoslovanskim zborovanjem leta 1918 v Šentjanžu.

¹⁹ Jože Jurančič, učitelj tudi v Slovenj Gradcu pobudnik socialnega učiteljskega gibanja pred letom 1941, pisec številnih družboslovno pedagoških razprav.

Osnovna šola na Remšniku pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 631).

Osnovna šola v Vuhredu pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 860).

Osnovna šola Vuhred. V zasebni hiši je šola pričela delovati leta 1834, njen prvi učitelj je bil Ivan Lavrinšek, ki je najprej poučeval samo okrog 10 učencev. Njegov naslednik Ivan Jamšek je imel leta 1838 že 69 učencev. Prve lastne prostore je šola dobila v posebnem nadstropju leta 1844 zgrajene mežnarije. Okrog leta 1860 je učil Peter Kovačec, za njim pa leta 1882 Andrej Grögl, a ga je že naslednje leto zamenjal nadučitelj Karel Ribič. Novo stavbo so pridobili leta 1902. Šola je dvorazrednica postala leta 1881 in trirazrednica šele 1927. Prva učiteljica,

in sicer ženskih ročnih del, je bila Amalija Ribič, nameščena že leta 1877. Ob nadzornem pregledu leta 1926 je šolo vodil Josip Widmoser, druga učna moč je bila Danica Alt. Ob naslednjem pregledu leto pozneje sta ista učitelja poučevala 87 učencev (44 + 43). Za vrt v velikosti 9 arov je leta 1933 skrbela upraviteljica Antonija Ferjančič. Tik pred nemško zasedbo je bila šola trirazredna s 161 učenci (73 + 88), njen nadučitelj je bil Franjo Mencej, prvi povojni pa Ivan Hvalec. Februarja 1946 je bilo na tej trirazrednici s tremi učitelji 130 otrok. Šola še

danes deluje kot podružnica radeljske osnovne šole, njena dolgoletna vodja je bila Frida Mravljak.

Osnovna šola Brezovec (Sveti Trije Kralji) je najmlajša na radeljskem območju, saj je bila ustanovljena komaj v letu 1926. Sprva je delovala z občasnimi učitelji osnovne šole Radlje kot njena podružnica. Prvi stalnejši učitelj Karl Stokelj je poučeval od 1932 do 1934. Za njim je prišel Vilibald Kolar, ki je leta 1938 šolo osamosvojil. Do leta 1940 je gostovala v kmečki hiši, dokler se ni preselila v novo stavbo, ki jo je zgradila Ciril-Methodova družba. Takrat je 49 učencev (32 + 17) poučeval Leopold Riedl. Prva poveljna upraviteljica je bila Marija Košutnik, za njo so se poleg drugih učiteljev zvrstili Jakob Medved,²⁰ Berta Robavs in Ada Kramarič. Med letoma 1962 in 1968 je šolo vodil Peter Macuh. Kot ponovna podružnica radeljske šole je bila ukinjena leta 1993, ko ji je zmanjkalo učencev.

Osnovna šola Brezno. Sedanje uradno ime je *Osnovna šola Brezno – Podvelka*, saj je sprva vsak kraj imel svojo šolo. Najprej je leta 1820 po zaslugi župnika Matevža Grosskopfa nastala v Breznu. Prvi učitelj je bil Jernej Marko (1845), prvo svojo stavbo je z veliko zamudo dobila leta 1903, dvorazredna je postala šele v letu 1936. Ob Močnikovi nadzorovalni

konferenci maja 1927 je bila stavba v dobrem stanju. Knjižnici sta bili obe bolj skromni, mladinska s komaj 66 in nekaj bogatejša učiteljska z 261 knjigami. Drevesnica je bila ustrezna, a je nadzornik menil, da k vrtu spadajo tudi razne cvetlice in grmičevje. "Snaga je v redu, ...vedenje dece dostojno. Z vso strogostjo je gledati, da prihaja snažna v šolo, dečki pa ostrizanih las." Učencev v 4 oddelkih je bilo 35 (15 + 20). Nerazdeljen dopoldanski pouk je izvajal razrednik in upravitelj Drago Kogelnik. Leta 1934 je Kogelnik izpolnil tudi poročilo o šolskem vrtu v velikosti 21,6 ara. Septembra 1940 je bil upravitelj Lojze Škrabl in po njegovem poročilu je šola v številu učencev, ki sta jih poučevala dva učitelja, izjemno napredovala na 102 (46 + 56). Leta 1941 je Škrabl odšel k partizanom, po vojni pa v Ribnico na Pohorju. Septembra 1945 je postala začasna upraviteljica Elizabeta Kac, ki je marca 1946 za Slovenski šolski muzej napisala poročilo o šoli v času domovinske vojne. Leta 1947 je postala upraviteljica Danica Jandl; bila je odlična pedagoginja in ena prvih Žagarjevih nagrajencev za življenjsko delo v šolstvu. Leta 1978 so v Breznu postavili prvo slovensko montažno šolsko stavbo, ki je omogočila združitev s šolo Podvelka pod zgoraj omenjenim sedanjim imenom.

Panoramski pogled na Brezno ob Dravi s šolskim poslopjem (fototeka SŠM, št. 63).

Osnovna šola Podvelka. Ustanovljena je bila leta 1882 in bila nekaj let združena z ribniško šolo. Slovenski učni jezik je leta 1903 zamenjal utrakvističen slovensko-nemški jezik in zatem do novembra 1918 izključno nemški. Lastno stavbo so dogradili leta 1904. Junija 1934 je upravitelj Drago Rustja popisal vrt v izmeri 5,6 ara in ga zaradi senčne lege ocenil s komaj zadostno. Po iz poročilu septembra 1940 je imela šola 79 učencev (38 + 41). Zgodovina te šole ima edina doslej zadnji zapisnik o nadzoru iz januarja 1941; opravil ga je okrajni šolski

nadzornik Anton Senica. Zanimiv je zlasti zaradi primerjave z Močnikovim slogom, od katerega se razlikuje v pedagoški jedrnatosti in drugačnih vsebinskih poudarkih. Podpisala sta ga tudi upravitelj D. Rustja in učiteljica Sonja T. Klinar. Iz njega npr. izvemo še, da šola nima pevskega zbora, "...ker Pohorci nimajo posluha". Pred vojno je v šolo hodilo 76 učencev (36 + 40), po njej, ko jo je vodil Štefan Kajzer, pa 71 učencev (41 + 30). V obdobju od 1957 do 1961 se je postopno razvila v popolno osemletko. Njen dolgoletni združitveni in zaslužni ravnatelj je bil Peter Macuh, ki je tu deloval od leta 1968.

²⁰ Jakob Medved, učitelj na Brezovcu, univerzitetni profesor regionalne geografije, urednik atlasov.

Šolsko poslopje z vrtom v Podvelki pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 569).

Osnovna šola Brezno Podvelka. Zapisali smo že, da je nastala v Breznu leta 1978 z združitvijo obeh prej samostojnih šol v takrat zgrajeni novi stavbi. Že pred tem, leta 1965, sta se ji kot novi podružnici pridružili šoli Ožbalt in Lehen. Njen prvi ravnatelj je bil Peter Macuh, ki je tu ravnateljaval do upokojitve leta 1997.

Osnovna šola Ožbolt ob Dravi. Prve omembe zasebne šole segajo v leto 1790, ko je delovala v župnišču pod vodstvom duhovnika Jakoba Pekarja, v obliki nedeljske šole je tu poučeval do leta 1807. Od 1810 do 1830 je poučeval cerkovnik Eberl, za njim pa v novo postavljeni šoli prvi šolani učitelj Majhenič. Leta 1848 ga je nadomestil Martin Pristernik in tu učil celih 45 let do upokojitve leta 1893. Leto poprej je šola še razširil v dvorazrednico, saj jo je obiskovala 105 otrok. Peter Močnik je šolo nadzoroval februarja 1927 in tudi tu je njegov konferenčni zapisnik zanesljiv vir za vpogled v del njene zgodovine. Poleg upravitelja Andreja Visočnika je poučevala še Matilda Beloglavec. Vpisanih je bilo 50 učencev, po spolu vsakega polovica. Razrednik 1. razreda s 27 učenci (18 + 9) je bil upravitelj. Razrednica (razredničarka) 2. razreda s 23 učenci (7 + 16) Beloglavčeva je bila odsotna, zato je pouk za nekaj ur prevzel nadzornik sam. Nadzornik je še ugotovil, da je tudi sicer učiteljica premalo na šoli, kar se je poznalo v pomanjkljivem znanju otrok.

Šolski vrt je meril 15,8 ara, kakovost zemlje je bila ocenjena kot slaba, prav tako orodja, kolikor ga sploh je bilo. Leta 1940/41 je bila upraviteljica Ljudmila Bregar; v statistično poročilo je vpisala nepričakovano veliko 110 učencev (60 + 50); isto število zasledimo tudi v prvem povojnem poročilu leta 1946. Z letom 1957 je predmetno stopnjo pričela prevzemati matična šola Brezno, v Ožbaltu je ostala samo razredna stopnja.

Osnovna šola Kapla na Kozjaku. V šolskem letu 2007/08 šola slavi častitljivo 200-letnico. Leta 1807 jo je ob začetku veljave cerkvenega šolskega zakona iz leta 1805 v krajevnem župnišču ustanovila pristojna graška škofija. Njen prvi učitelj je bil organist in cerkovnik Anton Herzig. Leta 1845 jo je občina vselila v takrat kupljeno kmečko hišo, ki so jo leta 1887 nadzidali, da je šola mogla postati dvorazredna, saj je število učencev naraslo na 135. Naraščalo je še naprej in štirirazredna je postala aprila 1914. Zaradi tega je bilo stavbo spet potrebno povečati, tudi s sredstvi Slovincem sovražnega nemškega Schulvereina (Šolske zveze), ki je zato izterjal izključno nemški učni jezik, čeprav so bili nemški učenci v znatni manjšini. Zlasti v času kraljevine Jugoslavije in po vojni leta 1945 je tu delovalo več uveljavljenih slovenskih učiteljev, kot so pisatelj Oskar Hudales,²¹ oče Ernest²² in sin Danilo Vranc ter Danica Jandl in Ana Tomič,²³ poznejša univerzitetna profesorica pedagogike. Kot celodnevna je šola delovala od leta 1976 do leta 1988. Do leta 1978 je bila samostojna, od takrat je podružnica šole Brezno. Največ učencev je bilo v šolskem letu 1945/46 – kar 138, leta 1970 še 103, leta 1990 le še 68 in leta 2000 samo 49. Kar v treh stavbah so poučevali do leta 1999, ko so odprli lepo novo šolo, zgrajeno tudi za potrebe devetletke.

Osnovna šola Lehen na Pohorju. Redni pouk se je pričel sorazmerno pozno, v letu 1877, ko je bilo v šolskem okolišu že 128 šolsko obveznih otrok. Dejansko je pravi učitelj Jakob Kopic prišel na šolo pet let pozneje. Enorazrednica je bila do leta 1889, ko je imela okrog 90 učencev. Leta 1907 je šola s 162 učenci postala trirazrednica. Učil jih je Viktor Bregant, dokler ni bil leta 1914 vpoklican v vojsko, med katero je število učencev upadalo. Leta 1919 se je šola začasno vrnila v dvorazrednico, v 30. letih pa je statusno spet napredovala in leta 1937 s svojimi 190 učenci postala štirirazrednica. Srečko Majcen je tu deloval kot učitelj in narodnjak od leta 1898 do leta 1924; od takrat sta v kraju službovala Viligoj in

²¹ Oskar Hudales, kratek čas učitelj na Kapli, po letu 1945 šolski nadzornik, uveljavljeni mladinski pisatelj.

²² Ernest Vranc, učitelj na meščanski šoli v Slovenjem Gradcu in na Kapli, sodelavec vodilne mariborske pedagoške skupine, pisec številnih pedagoških razprav.

²³ Ana Tomič, nekaj časa učiteljica na Kapli, pedagoška svetovalka zavoda za šolstvo RS, univerzitetna profesorica pedagogike, avtorica metodičnih in didaktičnih razprav.

Pavla Kotnik. Junija 1934 je upravitelj Viligoj Kotnik izpisal poročilo o dobro obdelanem vrtu v velikosti 21 arov. Milan Jandl je šolo prevzel oktobra 1934 in s pomočjo žene Danice poskrbel za dve vzporednici ter za temeljito prenovu leta 1888 dograjene stavbe. Septembra 1940 je izpisal statistični obrazec, ko je na šoli bilo 178 učencev (81 + 97); skupaj s katehetom jih je poučevalo pet učiteljev. Tudi lehensko šolo je januarja 1941 pregledal okrajni nadzornik Anton Senica. V medsebojnem trikotniku bližnjih šol Lehen–Brezno–Ribnica še zdaj ni enostavno pojasniti vpisa v lehenski kroniki, da se je septembra 1899 lehenska izpostava Brezno–Ribnica preoblikovala v samostojno enorazrednico. Samostojna je bila lehenska šola do leta 1972, ko je postala podružnica osnovne šole Podvelka. Novo stavbo je dobila leta 1996.

Osnovna šola Ribnica na Pohorju. Pričetek njene zgodovine se piše z letom 1780, ko je duhovnik Jernej Coklar ob nedeljah popoldne v kaplaniji vaško mladež poučeval verouk, branje in pisanje, k čemur so njegovi nasledniki dodali še računanje. Ob uveljavitvi šolskega zakona iz leta 1805 je bil dotedanji občanski pouk razglašen za javno triletno šolo, ki je leta 1806 za svojih komaj 16 učencev dobila prvega učitelja Jurija Rescha. Med prvimi je od leta 1813 do 1815 poučeval Franc Tantscher, poznejši dolgotletni učitelj v Šmartnem. Učitelj Andrej Novak je v Ribnici deloval 48 let, od 1822 do 1870. Prva učiteljica je bila Ema Palleta od leta 1878 do leta 1883, nekaj let sta tu poučevala tudi pedagoška pisateljica Miha Nerat²⁴ (nadučitelj 1870–1874) in Anton Leban (1876–1877). Ker je bilo leta 1842 vpisanih 86 otrok, so stavbo povečali, leta 1872 pa šolo s 119 učenci razširili v dvorazrednico. A število otrok je še naprej hitro naraščalo in leta 1878 je občina zgradila novo stavbo za trirazrednico, ki je že leta 1891 postala štirirazrednica – takrat je šolski okoliš štel že nič manj kot 360 otrok. Za cesarsko obdobje velja, da se število otrok tu ni več bistveno večalo oziroma se je ob koncu 19. stoletja pričelo zmanjševati, ribniški šoli pa sta ga dejansko krčili še novoustanovljeni manjši šoli v Josipdolu od leta 1872 in v Sv. Bolfenku od leta 1882. Brez lastnih učiteljev sta bili nekakšni zunanji enoti ribniške šole. Lepo delovno dobo 37 let (od 1883 do 1920) je v Ribnici preživel nadučitelj in priljubljeni dolgotletni predsednik učiteljskega društva radeljskega okraja Leopold Korže.

Posebnost šolske dokumentacije je katastrski list iz leta 1891, ki vsebuje precej podatkov in vključuje jezikovno ureditev šole: 1. in 2. razred sta bila slovensko-nemška, 3. in 4. nemško-slovenska, višji razredi pa nemški; sistemizirani so bili štirje razredi

in štirje učitelji; šolsko leto se je pričelo 1. novembra, glavne počitnice so bile od 1. septembra do 31. oktobra. Šola je delovala v lastnem posloplju, knjiženi lastnik je bila šolska občina Ribnica. Vodja šole je živel v službenem stanovanju. Šola je imela tudi vrt, ki je meril 672 m², pa telovadno sobo in telovadišče; poučevalo se je celodnevno. Petrazrednica je ribniška šola z 220 učenci po daljšem obdobju postala šele v Kraljevini leta 1927, zato pa spet tem hitreje šestrazrednica z 280 učenci leta 1933, ko je število otrok spet rastlo. Med letoma 1927 in 1934 je tu učil Bogdan Žolnir,²⁵ poznejši vodja koroškega muzeja v Slovenj Gradcu. Tako velika šola je imela številne učitelje in nikakor ne moremo naštetih vseh.

Šolski nadzornik Peter Močnik je vodil nadzorovalno konferenco leta 1927 tudi za bolfenško enoto. Upravitelj je bil od leta 1921 Ulrik Hauptman. Vpisanih je bilo 195 otrok (84 + 111), navzočih pa 70,6%. Pouk v vseh razredih pri vseh učiteljih je ocenil dobro, le za zgodovino ugotavlja, da se jo uči nepravilno ali sploh ne, saj "razne pravljice" ne spadajo v njen pravi pouk. Sklepna navodila so zelo natančna, med njimi tudi, katere knjige naj se kupijo za učiteljsko knjižnico. Upravitelj je vzorno skrbel za šolski vrt v velikosti 21 arov; skoraj polovica je pripadala neverjetno številčni drevesnici s 345 drevesi. Naslednje nadzorovanje že po Močnikovi upokojitvi je 11. junija 1940 opravil novi sreski nadzornik Ožbe Lodrant. Statistično poročilo je septembra 1940 izpisala upraviteljica Franica Podlesnik. Šola je imela takrat 302 učenca (149 + 153), učiteljev je bilo le 5, poleg njih pa še dva veroučitelja. V prvem povojnem letu je bilo vpisanih celo 322 učencev, a so dosegli komaj 67,4% obisk. Upravitelj je postal Otmar Duh, ki je vodil sedemčlanski učiteljski zbor. Med vojno požgano šolo se je še obnavljalo in poučevali so v zasebnih prostorih. V letu 1946/47 so učenci in učitelji s posaditvijo 2500 drevesc začeli obnavljati še gozdove, ki so jih Nemci močno opustošili. Dotedanjo, sprva sedemletko in poznejšo osemletko je jeseni 1950 v primerjavi z drugimi kraji kar nekam pozno dopolnila nižja gimnazija, ki ji je z vzporedno osnovno šolo vred ravnateljeval Franc Eržen; obe skupaj sta imeli 417 učencev (prva 158, druga 259). Podružnični enoti, obe s precej krajšo zgodovino, sta od leta 1966 bili manjši šoli Josipdol in Bolfenk. Slednjo je vodil novinec Milan Ozbič. Razlika v učnem uspehu med osnovno šolo in gimnazijo je bila znatna: 76,1% : 61,4%. Učiteljska knjižnica je štela 1056, šolarska 1303 in podporna za revne učence 78 knjig. V letu 1957/58 je šolska reforma združila nižjo gimnazijo in višjo stopnjo osnovne šole v enotno

²⁴ Miha Nerat, kratek čas nadučitelj na Ribnici na Pohorju, soustanovitelj prve slovenske znanstvene pedagoške revije *Popotnik* in njen urednik.

²⁵ Bogdan Žolnir, učitelj na šolah v Ribnici na Pohorju, v Mislinji in Slovenj Gradcu, soustanovitelj in ravnatelj koroškega muzeja v Slovenj Gradcu, strokovni pisec zgodovinskih del.

osnovno šolo s 422 učenci (218 + 204). Dograjena je bila tudi učiteljska večstanovanjska hiša.

Osnovna šola Bolfenk na Pohorju. Ta mala šola ima dvojno, če ne celo trojno zgodovino, prav tako kot njeno krajevno ime, ki je v novejšem času Hudi Kot. Prvič je bila ustanovljena leta 1882 kot zunanja enota ribniške šole, na zahtevo domačinov, ki so trdili, da je v Ribnico predaleč. Do leta 1911 je delovala v kmečki hiši, ko se je preselila v novo hišo inženirja Franja Pahernika, ki je večjo sobo v njej opremil za šolske namene. Učitelj matične šole je poučeval le dvakrat med tednom. Obisk je kljub temu bil precej nereden in septembra 1922 je državni višji šolski svet šolo ukinil. Toda prebivalstvo s tem ni bilo zadovoljno in oblast je za šolsko leto 1924/25 šolo spet odobrila in ji z matične ribniške šole dodelila stalnega učitelja za štiridnevni pouk v tednu, leta 1937/38 pa so prešli na petdnevni pouk 1. in 2. razreda z 20 in 6 učenci. Banska uprava jo je avgusta 1938 razglasila za samostojno enorazrednico, ni pa imenovala upravitelja, a brez tega tam ni več hotel poučevati noben ribniški učitelj. Spet je bila ustanovljena leta 1956, ko je sem za dve leti prišel učiti Milan Ozbič. S požrtvovalnim delom še drugih učiteljev je kot delovna enota ribniške šole živela do leta 1972, ko je dokončno zaprla svoja vrata.

Osnovna šola Josipdol. Leta 1872 jo je kot enorazredno zasebno šolo za otroke steklarskih delavcev ustanovil lastnik tovarne Julij pl. Gasteiger. V letu ustanovitve je imela 28 učencev. Poučevalo se je 12 ur na teden; učni jezik je bil nemški, ker so bili vsi steklarji češki Nemci. Potreba po pouku je obstajala le do leta 1885, ker je imela bližnja ribniška šola rednejši in kakovostnejši pouk. Toda tudi tu se je ponovila zgodba bolfenske šole: ta sicer vedno majhna šola je prav tako še enkrat zaživela celo kot dvorazrednica, in sicer za daljše obdobje od leta 1952 do leta 1972 kot podružnica ribniške šole. V šolskem letu 1956/57 je imela 38 učencev (23 + 15) in v zadnjem šolskem letu 1971/72 še vedno 28. Skozi to obdobje so jih poučevale učiteljice Marta Štupica (1956–59) ter Marta Černezel in Jožica Ladinček (1971/72). Žal je s svojo takratno ukinitvijo postala le še ena od devetih, ki so bile v zadnjih desetletjih v Dravski dolini ukinjene zaradi naglega usihanja števila učencev.

Osnovno šolstvo Mislinjske doline

Osnovna šola Slovenj Gradec. Ker je Mislinjska dolina znatno krajša od Dravske, četudi k njej prištejemo še Paško dolino do Hude luknje, je na tem prostoru šol manj, kot smo jih spoznali v Dravski dolini. Zato pa šolstvo v tej dolini sega še dlje v preteklost. Znano je, da je neki Ortolf v središču doline v stavbi poleg cerkve poučeval že od leta

1228.²⁶ To je bila župnijska šola, saj se župnija prvič omenja že leta 1106. Seveda neprekinjene časovnice šolske zgodovine ne moremo slediti od prve navedbe, zato so toliko dragocenejši posamični navedki: učitelj Janez Auerbach je v mestni šoli deloval od 1342 do 1366, od 16. stoletja pa je bil za šolo in učitelja zadolžen mestni vikar. Reformacijsko stoletje zaznamuje več mestnih pridigarjev, ki so prav tako nedvomno imeli šolniške zadolžitve. To potrjuje tudi podatek, da je protireformacijska cerkvena komisija odredila rušenje mestne krivoverske šole. Od leta 1628 se da imena mestnih učiteljev v povezavi s cerkovniškimi opravili sestaviti v bolj ali manj strnjeno navedbo, ki se preko trivialke v letu 1827 izoblikuje v mestno dvorazrednico.

Skladno z avstrijsko cesarsko zakonodajo se je mestno šolstvo pospešeno razvijalo zlasti v 2. polovici 19. stoletja: trirazrednica z nazivom glavna šola postane leta 1849, torej vzporedno s tem, ko je mesto dobilo sedež dokaj velikega okrajnega glavarstva od mejnega prehoda Radelj do Šoštanja. Štirirazrednica je šola postala leta 1851. V letu 1872 je njen nadučitelj postal Jožef Barle in to ostal do začetka 20. stoletja. Istega leta je šola dobila prvo učiteljico (za ženska ročna dela) Karolino Kusebach, poučevala sta še Anton Rakuša in Sebastian Weixler. Okrajno učiteljsko društvo so na Barletovo pobudo ustanovili leta 1880. Njegova prvenstvena naloga je bilo "strokovno izpopolnjevanje". Leta 1890 je bilo na mestni šoli 316 učencev (175 + 141), leto kasneje nekaj manj – 302, leta 1892 pa 321. V zvezi s tem je posebno zanimiv dodatni podatek, da naj bi bilo med njimi (samo!) 10% Nemcev. To je bilo sicer obdobje izvajanja liberalnega šolskega zakona iz leta 1869, ki je močno spodbujal germanizacijski pritisk cesarske šole, zaradi katerega so se razmere v skupni slovensko nemški mestni šoli tako zaostrole, da so bistveno manj številčni, vendar toliko bolj oblastno vplivnejši mestni Nemci izsilili svojo šolo, ki so jo leta 1901 dogradili skupaj z znanim spodbujevalcem velikonemštva "šulferajnom". Ob tem je skupna mestna šola razpadla. Slovenci so za svojo šolo kupili precej drago mestno graščino, v kateri je domovala do izgradnje nove mestne šole v letu 1967.

Leta 1876 so pričeli izvajati obrtno nadaljevalne tečaje, v katerih vidimo prve zametke poznejšega poklicnega šolstva. V mestni ljudski šoli se je poučevalo celodnevno vsaj z enournim opoldanskim premorom, ki je tudi v Slovenj Gradcu že leta 1887 spodbudil nastanek šolske kuhinje (takrat Suppenanstalt = jušni zavod) za pripravo toplega obroka za bolj oddaljene učence. Prvi nadučitelj na mestni slovenski šoli je postal Franc Vrečko, pred tem na vodilnem položaju v mislinjski ljudski šoli. Tu lahko dodamo, da je bil prav Vrečko prvi mestni učitelj, ki je uveljavil slovensko obliko svojega priimka. V

²⁶ Krajevni leksikon Slovenije, IV, str. 512.

*Osnovna šola v Slovenj Gradcu pred drugo svetovno vojno
(fototeka SŠM, št. 678).*

zadnjem skupnem letu je bilo na mestni šoli 295 učencev; seveda dve šoli vsaka zase nista več izpolnjevali pogoja za višji status štirirazrednice in sta padli v nižjega, ki je ustrezal trirazrednici. Več možnosti za hitrejšo napredovanje je imela nemška, tudi zaradi tega, ker so se nanjo iz znanih praktičnih razlogov, ki so presegali narodnostne, v čedalje večjem deležu vpisovali Slovenci. Vendar sta si navzlic temu obe šoli prejšnjo stopnjo štirirazrednice povrnili že leta 1904, ker se je na mestno slovensko šolo vpisovalo čedalje več okoliških otrok, namesto da bi hodili na svojo podeželsko šolo.

Da je tudi slovenska šola še vedno morala uradovati v nemščini, čeprav na njej Nemcev sploh ni več bilo, je nazoren primer cesarsko nemškega izigravanja ustavnega načela o enakovredni rabi narodnih jezikov, kakor to poleg šolske kronike dokazuje knjižica izključno nemškega zapisnika v slovenjegraškem glavarstvu združene učiteljske konference šolskih okrajev Marenberg, Šoštanj in Slovenj Gradec z dne 29. avgusta 1903. Dnevni red se bere tako sodobno, da bi še danes vsaj deloma lahko služil podobnemu strokovnemu zborovanju učiteljstva: obravnava več novih predpisov, kako naj poteka spisoslovje na višji stopnji ljudske šole, kako naj šola učence vzgaja v varčnosti, kako naj poteka pouk v dekliških ročnih delih na podeželskih šolah; stanje, nove pridobitve in uporabnost okrajne učiteljske knjižnice v Slovenj Gradcu ter dejavnost šolskih vrtov v šolskem letu 1902/3. V imenu okrajnega glavarja je konferenco vodil okrajni šolski nadzornik Alojzij Schechel. Udeležba je bila obvezna za vse, razen za veroučitelje in pomožne učitelje. Zapisnik je zelo natančen, saj knjižica obsega 36 gosto tiska-

nih strani z uvodnim vpogledom v vse okrajne šole oziroma njihove učiteljske zbornice. V radeljski okraj je bila vključena tudi najbolj oddaljena ljudska šola Sobota z dvema učiteljema, ki sta se oba udeležila okrajne konference. Vseh šol v radeljskem okraju je bilo 14, v slovenjegraškem pa skupaj s šoštanjским okrajem 19. Za slovenjegraško in radeljsko območje so bile konference vedno v okrajno glavarskem Slovenj Gradcu, za Mežiško dolino pa največkrat na Prevaljah. Takšne konference so bile obvezno vsaj enkrat letno.

Navedimo še nekaj statističnih podatkov za posamezna šolska leta. Od 217 šoloobveznih otrok (103 + 114) jih je v šolskem letu 1901/02 k pouku redno prihajalo le 176; 20 jih je bilo ocenjenih kot telesno ali duševno prešibkih ali celo zaostalih, da bi bili lahko vpisani kot šestletniki (zakon je redni vpis omogočal obema starostnima skupinama, torej tudi v starosti sedmih let), 15 je bilo vpisanih v nemško mestno šolo. V naslednjih letih se je takšen vpis še stopnjeval, vendar je ta izpad tudi poslej zapolnjeval vpis Slovencev iz okolice. Na sorazmerno veliki mestni šoli si je Alojzij Schechel, okrajni nadzornik od leta 1901, za redni letni pregled jemal tri dni in zapisnik prav tako obravnaval na nadzorovalni konferenci. Leta 1907 je za šole vpeljal še zbirno oceno nadzora, za katero največkrat uporabi stopnji zadovoljivo in dobro. Razen nadzorovalnih so praviloma imeli mesečne hišne ali domače konference (Hauskonferenzen) za obravnavo sprotne izvedbenih ali strokovnih vprašanj. Za neopravičene izostanke od pouka je šola staršem izstavljala znatne denarne kazni. Leta 1906/07 je šola s 303 učenci prvič presegla novo stotico (151 + 152). Za pomoč revnim

učencem so izvajali dobrodelne tombole. Učitelji so imeli na voljo nekaj prostih mest v čeških zdraviliščih. Leto pozneje je cesarsko šolsko ministrstvo na svoje stroške nadučitelja povabilo na tritedenski kmetijski poljedelsko sadjarski tečaj v okolici Gradca. Leta 1911 je Franc Vrečko s posebnim priznanjem za plodno mnogoletno delovanje v šolski službi pridobil naziv direktor.

Nemška šola je v mestu ostala do konca cesarstva decembra 1918, ko jo je začasna slovenska vlada v celoti ukinila, kar je bil za mestne Nemce hud pretres – toliko bolj, ker si niso mogli izboriti niti nemščine kot učnega predmeta. Franc Vrečko je bil med vojno upokojen, vendar je zaradi pomanjkanja učiteljev ostal na šoli kot nadomestni vodja do leta 1919, ko jo je kot upravitelj končno lahko prevzel že tri leta prej imenovani prejšnji nadzornik Alojzij Schechel. Na tem mestu je ostal do leta 1925, ko je bil predčasno upokojen. Za novega okrajnega šolskega nadzornika je bil leta 1919 imenovan Miloš Grmovšek, ki je to delo opravljal do upokojitve leta 1936.

Največja pridobitev šolstva v novi državi je bila leta 1920 tudi v Slovenjem Gradcu ustanovljena meščanska šola. Njen prvi ravnatelj je bil Ferdo Šentjunc²⁷ do disciplinske razrešitve leta 1936, ko je bil na njegovo mesto postavljen Ivan Teuerschuh. Meščanska šola je bila po predmetniku z obveznim tujim jezikom podobna nižji gimnaziji in s tem tudi višji stopnji osnovne šole. Od njih se je razlikovala po nekaterih poslovnih naravnanih vsebinah, zaradi katerih na račun šibkejših splošnih znanj ni omogočala prehoda na višjo gimnazijo, kar je bila njena poglavitna pomanjkljivost, čeprav je bil po drugi strani z nje možen vpis na druge srednje šole in celo na učiteljske. Vsekakor je bila šola ugledna tudi po tem, da so njene učence imeli za dijake in učitelje za profesorje, dasi so v glavnem bili le predmetni učitelji. Toda Slovenj Gradec se je moral zanjo močno potruditi tudi na ta način, da je v teh prizadevanjih združil posvetno (okrajno glavarsko), šolsko (okrajno nadzorniško) in cerkveno (mestno dekanjsko) oblast. Meščanski šoli sta bili na Koroškem samo dve – poleg slovenjegraške še v Mežici od leta 1926. Po letu 1945 je bilo nižjih gimnazij celo sedem: štiri v najbolj proletarski Mežiški dolini (Črna, Mežica, Prevalje in Ravne), v Dravski dolini dve (Vuzenica in Ribnica) in v Mislinjski dolini le Slovenj Gradec.

Mestna osnovna šola je leta 1921 napredovala v šestrazrednico. Avgusta 1923 je višji šolski svet F. Vrečko končno omogočil upokojitev po številnih počastitvah in slavnostih za njegovo uspešno 46-letno delovanje. Hkrati so mu še zaupali nalogo, da

usposablja dečke za delo na šolskem vrtu. A ni ostalo samo pri tem, saj je Vrečko leta 1929 umrl kot mestni župan. Na upraviteljskem stolčku njegove osnovne šole je imel v obdobju do druge svetovne vojne samo dva naslednika: Josipa Šerbca in Leopolda Kopača. Leta 1934 je verouk tako na osnovni kakor meščanski šoli pričel poučevati novi mestni župnik, po duši in dejavnosti pa tudi velik kulturnik Jakob Soklič.²⁸ S tem poukom je nadaljeval še po vojni v letu 1945 do polletja leta 1952, ko je dotedanji neobvezni šolski predmet postal zasebna oblika dela v cerkvenih ustanovah.

V zadnjem predvojnem letu 1940/41 je bilo na ljudski šoli 450 učencev, v prvem povojnem letu pa 380. Namesto meščanske šole je leta 1945 nastala pomembnejša nižja gimnazija, vzporedno ob njej pa je v mestu delovala popolna osnovna šola. Tako je ob ukinitvi nižje gimnazije leta 1957 Slovenj Gradec dobil dve popolni osnovni šoli. Upravitelja sta postala Stane Hribernik, do takrat ravnatelj nižje gimnazije, in Rajko Iglar, ki je dejansko ostal ravnatelj s prejšnje edine osnovne šole. Leta 1967 sta se obe šoli združili v takrat dograjeni novi stavbi in tako je nastala ena največjih osnovnih šol v Sloveniji z okrog 1300 učenci. En mandat jo je vodil tudi dr. Risto Stojanovič. Ob jubileju leta 2007 je šola poskrbela za Zbornik 40 let, ki ga je uredila ravnateljica Jožica Fras.

Osnovna šola Sele. Kraj(ev)ni šolski svet si je že od leta 1880 močno prizadeval za lastno šolo, toda uspel je šele v letu 1898, ko je pričela delovati ljudska šola Sele/Vrhe. Njen prvi učitelj in vodja je bil Jernej Pavlič, njen prvi kronist pa leta 1905 Ivan Mohorko, ki je opisal zlasti šolsko predzgodovino. Učil je 78 otrok, njegov naslednik leta 1909 Franc Šinigoj pa 83 (45 + 38). Jeseni 1920 se je razveselil napovedi, da za veroučitelja kmalu pride begunec s Koroške, slovenski pesnik in pisatelj Franc Ksaver Meško, kar se je uresničilo novembra 1921. Od tedaj je Meško z izjemo medvojnih let tu poučeval skoraj do smrti 1964. Šinigoja je leta 1925 nadomestila Štefanija Vrhnjak. Deset let pozneje je šola bila dvorazredna s 110 učenci (49 + 61); v zadnjem predvojnem letu jih je bilo 150 (71 + 79), v prvem povojnem pa le 115 (54 + 61). Šola je Vrhnjakova vodila do leta 1951, ko so pričeli z novogradnjo in jo odprli leta 1953. Leta 1961 se je selška šola kot podružnica priključila mestni osnovni šoli. Njen dolgoletni vodja je leta 1972 postal Tomislav Klemenčič.

²⁷ Ferdo Šentjunc, prvi ravnatelj slovenjegraške meščanske šole, pisec knjžice o mestni šolski zgodovini (1930).

²⁸ Jakob Soklič, mestni župnik v Slovenj Gradcu, učitelj verouka na mestnih šolah, ljubiteljski umetnostni zgodovinar, 1951 urednik in poglavitni pisec zbornika *1251–1951 Slovenj Gradec ob 700 letnici*.

Šolsko poslopje z vrtom na Selah pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 661).

Druga osnovna šola Slovenj Gradec. Namesto s pedagoškega vidika sporne prevelike ene same mestne šole ima Slovenj Gradec od leta 1992 tudi šolo s tem imenom. Njena ustanovitvena ravnateljica je Boža Pirnat.

Osnovna šola Pameče. V kraju so leta 1853 nanovo zgradili mežnarijo skupaj z učilnico. Iz cerkvenega vira zvemo, da je v njej verouk in računstvo prvi poučeval župnik Andrej Korošec, za njim pa njegovi stanovski sobratje ob nenehnih zahtevah, da se čim prej zgradi prava šola. Zares so jo pričeli graditi v juliju 1892 in bili tako uspešni, da so jo oktobra 1893 že lahko odprli. Oblast je za upravitelja postavila Vekoslava Arnečiča, dotlej učitelja na šoli Šmartno; vpisal je 76 otrok (45 + 31). V prihodnjih letih je bilo učencev od 80 do 105. Junija 1897 je okrajni šolski nadzornik Franc Vrečko prav pri Arnečiču poskrbel za prvo vzorno učno uro, ki so ji prisostvovali vsi učitelji okraja Slovenj Gradec. Oktobra 1916 je bil Arnečič upokojen in nadomestil ga je Martin Runovc z mestne slovenske šole, njega pa tri leta pozneje Zmago Bregant. Leta 1928, ko je imela 105 učencev, je šola napredovala v dvorazredno in prva dodatna učna moč je bila Marija Ferenčak Vrhnjak. Trirazrednica je šola postala leta 1938 s 149 učenci (83 + 66) in učiti je pričela še Zdenka Stani. Približno enako število učencev se je vpisalo tudi oktobra 1945, ko so v obnovljeni slovenski šoli spet pričeli poučevati njeni predvojni učitelji. Delovno in kadrovsko se je pameška šola vseskozi povezovala z mestnim osnovnim šolstvom, podružnica Druge osnovne šole pa je postala ob njenem nastanku leta 1992.

Osnovna šola Šmartno pri Slovenjem Gradcu.

Velik časovni prepad med mestnim in primestnim šolstvom v Mislinjski dolini (če upoštevamo letnici 1228 in 1811) lahko vsaj delno pripišemo kratkim razdaljam do mesta. Po drugi strani pa pozen šmarški nastanek redne šole vseeno preseneča že zaradi prafare sv. Martina, ki je v cerkveni hierarhiji presegala mlajšo župnijo mestne sv. Elizabete. Trditve, da je pred letom 1811 tukaj delovala zasilna šola,²⁹ šolske kronike ne potrjujejo. Vsekakor je dejstvo, da je sprva pouk bil v mežnariji. Leta 1814 je bila razmeroma kmalu zgrajena prva namenska stavba, ki jo je leta 1886 nadomestila nova in znatno večja, nujno potrebna zaradi čedalje večjega števila otrok. Ustanovitelj šole je bil župnik Franc Ksaver Ruprecht. Poskrbel je za učiteljski razpis, na osnovi katerega je sprejeti učitelj Franc Tantscher, ki smo ga spoznali že na ribniški šoli, leta 1814 pričel poučevati 16 otrok in s tem je šola postala javna. Tantscher je bil tako uspešen, da je dobil naziv vzorni učitelj; dobro se je uveljavil tudi s pripravo učencev na nadaljnje šolanje.

Število učencev je nenehno naraščalo; leta 1838 jih je bilo 74 (57 + 17), leta 1864 pa celo 149, tako da je na šolo prišel učiti še pomočnik. Leta 1871 je F. Tantscher v svojem 60. delovnem letu umrl in leto pozneje ga je nasledil Simon Srabotnik. Leta 1873 je imel kar 212 učencev. Redni državni nadzor šol je cesarski šolski zakon vpeljal leta 1869 in prvi okrajni nadzorniki so bili Peter Kapun, Franc Hafner in Blaž Ambrožič. Leta 1877 je šola napre-

²⁹ Krajevni leksikon Slovenije, IV, str. 516.

Osnovna šola v Šmartnem pri Slovenj Gradcu pred drugo svetovno vojno (fototeka SŠM, št. 766).

dovala v dvorazrednico in takrat je njen učitelj postal Leopold Potočnik, ki je dve leti pozneje napredoval v nadučitelja. Predhodno leto ga je med njegovo vojaško odsotnostjo v Bosni nadomeščala učiteljica Marija Kolšek. Vzporedno z novo stavbo leta 1886 je Šmartno dobilo trirazrednico, ki jo je nujno terjalo 276 vpisanih učencev. Po Potočnikovi premestitvi je leta 1889 za dve leti sem prišel novi nadučitelj Jožef Muršec. V letu 1891 so vpisali 323 otrok (160 + 163), leta 1892 je tu spet novi nadučitelj Simon Šalamun. Leta 1893 se je šola razširila v štirirazrednico s pravico do še enega podučitelja. Takrat sosednja občina Golavabuka je pričela s prizadevanji za lastno šolo, na kar pa občina Šmartno ni pristala, zato se je prva do konca stoletja brezuspešno pritoževala na deželni šolski svet v Gradcu in nazadnje še na cesarsko šolsko ministrstvo na Dunaju.

Velik vpis na šmarško šolo se je nadaljeval tudi v novem stoletju, npr. leta 1901 s 319 učenci (165 + 154). Leta 1907 se v šmarški šolski kroniki pričnejo pojavljati posamični vpisi v slovenščini, npr. navodila za delo v šolskem vrtu in čebelnjaku ter priporočila za slovenske strokovne knjige, v celoti pa nemščino v kroniki slovenščina nadomesti šele konec leta 1918. Takrat ima šola 330 učencev (175 + 155). Leta 1924 je bil Simon Šalamun po 44 delovnih letih upokojen in istega leta ga je nasledil Franc Kavčič. Napovedal je večjo skrb za skromno šolsko knjižnico, krajni šolski svet pa pripravil do tega, da je okrog 100 učencev pričel oskrbovati z brezplačnimi učbeniki. Posebno ga je navdušil sklep

jugoslovanskega ministra prosvete, da se šola v letu 1926, ko je imela 348 učencev (179 + 169), razširi v petrazrednico, že naslednje leto pa v šestrazrednico, čeprav se je število učencev takrat močno znižalo na 276, ker se je 28 učencev vpisalo na mestno osnovno šolo, na meščansko šolo pa 15. S tem se je šmarška šola statusno dejansko izravnala z mestno šolo. Napredovanje je bilo za šolo pomembno zlasti zaradi tega, ker je z vsako višjo stopnjo pridobila dodatnega učitelja. Leta 1929 je Kavčič dobil še posebno delo, ko je pričel zasebno učiti šestletno hčerko začasne Šmarčanke pisateljice Gusti Jirku Stridsberg z Dunaja, lastnice graščine in posestva na bližnji Dobravi. Ker v šolo ni bila redno vpisana, je deklico pričel pripravljati na razredne izpite zlasti s poukom slovenščine. Vzbudil je pozornost matere, oxfordske diplomantke jezikoslovja, da se je tudi ona pričela učiti slovenščine; napredovala je odlično in pričela se je izpopolnjevati z branjem Cankarjevih del. K temu jo je dodatno spodbudilo srečanje z dr. Izidorjem Cankarjem. Tako je postala prva prevajalka Cankarja v nemščino. Vse to je opisala tudi sama v knjigi *Mojih pet življenj*.

Po osvoboditvi se je Kavčič zaposlil na koroškem okraju v Slovenj Gradcu, na šmarški šoli pa ga je zamenjal Edvard Resner, ki se je ob tem hitro uveljavil še kot pravi ljudski kulturnik. Novo stavbo so zgradili s samoprispevkom občanov in leta 1974 so koroški likovni umetniki udarniško opremili učilnice in hodnike, tako da je šola še danes tudi lepa galerija.

Osnovna šola Turiška vas. Po več kot polstoletnih prizadevanjih so jo kot delovno enoto šole Šmartno odprli septembra 1950. Vpisali so 1. in 2. razred s 34 in 14 učenci; skupaj torej 48 (20 + 28). Prvo leto je poučevala Antonija Vreš, zatem so se učiteljice menjavale skoraj vsako leto. Največ časa je delovala kot kombinirana razredna stopnja, po letu 1965 pa se je vpis zmanjševal in ob zgraditvi nove šole v Šmartnu je šola postala nepotrebna. Zadnji učenci so se z nje prešolali konec šolskega leta 1974/75.

Osnovna šola Podgorje. S priložnostnim poukom so pričeli leta 1812. Leta 1821 so postavili prvo zasilno šolo in se z njo zadovoljili vse do leta 1899, ko je bila zgrajena prava šola. Leta 1861 je pouk obiskovalo 68 učencev (30 + 38). Prvi vodja šole je bil župnik Anton Pohlevner, kmalu se mu je pridružil učitelj Anton Hriberšek. Število učencev je – kot povsod v tem obdobju – naglo naraščalo, leta 1880 jih je bilo že 150. Pravi pouk je šele v letu 1884 pričel mladi učitelj Matija Šmid. Leta 1904 se mu je z goriškega učiteljišča pridružila hčerka Matilda. Po Matijevi smrti je bil leta 1923 za upravitelja imenovan precej nemško usmerjen učitelj Ivan Klugler. V letu 1934, ko je bilo otrok 167, je šola postala štirirazredna. Jeseni 1945 se je Šmidova vrnila na šolo. Takrat je bil upravitelj Srečko Stanič, in sicer do leta 1950, ko je za krajši čas odšel na nižjo gimnazijo v Slovenj Gradec. Zatem je bil imenovan za ravnatelja nižje gimnazije Vuzenica, leta

1957 pa za ravnatelja združene osnovne šole v tem kraju, kjer je ostal do leta 1962, ko je postal pedagoški svetovalec na koroškem zavodu za šolstvo.

Osnovna šola Mislinja (do leta 1946 *Šentilj pod Turjakom*). V zasebni šoli je od 1830 do 1834 poučeval Tomaž Randl, za njim pa Anton Hriberšek. V tem času so dogradili prvo stavbo – vse na pobudo župnika Tomaža Korena. Dvorazrednica je postala leta 1874, kot drugi učitelj je bil nastavljen Matevž Dedič. Trirazrednica ji sledi leta 1888, štirirazrednica pa šele v letu 1922. Peti razred je šola dobila leta 1927, šestega pa 1937, ko je bil upravitelj Josip Verčkovnik (1930–41). Daljše obdobje sta šolo vodila Franc Vrečko (1892–1901) in Franc Rozman celo dvakrat (1901–14, 1915–25). Vrtno poročilo je leta 1926 izpisal upravitelj Josip Purkhart, ki je takrat gospodaril z 22 ari in s 179 drevesi v sadovnjaku. Veliko skromnejša je bila knjižnica s komaj 12 v šolarski in 22 knjigami v učiteljski zbirki. Septembra 1940 je bilo na šoli 333 učencev (176 + 157). Jeseni 1945 je bila začasna upraviteljica Ana Jeseničnik; na šoli je bilo 332 učencev. Veliko učiteljic je tu odslužilo znatno večino delovne dobe, med njimi tudi Otilija Pučnik (1950–80), Dragica Žohar (1954–88) in Marija V. Nabernik (1959–94). Dragocena posebnost šolskega arhiva je slovensko nemška zlata knjiga za obdobje od 1835 do 1865, edinstveni zgodovinski vir, ki ga zlasti z novejšo zgodovino dopolnjuje zbornik 170 let šolstva v Mislinji (2005).

*Osnovna šola Šentilj pod Turjakom leta 1938
(fotoarhiv šole).*

*Osnovna šola v Spodnjem Doliču pred drugo svetovno vojno
(fototeka SŠM, št. 693).*

Osnovna šola Srednji Dolič. Staro ime kraja in šole je Sv. Florjan v Doliču, središčni zaselek, v katerem je tudi šola, pa se skladno s krajevno rabo imenuje tudi Šentflorjan. V nekaterih obdobjih je kraj pripadal konjiškemu okraju s šolskim nadzorom vred, sicer pa večinoma okraju Slovenj Gradec. Arhiv te šole je med vsemi koroškimi nedvomno najbogatejši in najbolj vsestranski, tako da je vreden širše pozornosti. Prva kronika, prva štiri leta pisana v slikoviti svojedobni šolski slovenščini, postavlja začetek zasilne šole v leto 1859 v župnijskih prostorih, kjer so duhovniki, od njih najdlje Sebastjan Poznič (od leta 1867 do 1878) poučevali do leta 1881, ko je bilo dograjeno prvo šolsko poslopje, ki je izpolnjevalo pogoj za javno šolo. Na razpis se je prijavil Josip Dobnik; spomladi 1882 ga je slavnostno sprejel krajni šolski svet z vsemi "gorotanskimi" domačini. Kako potrebna je bila šola v resnici, potrjuje že prvi redni vpis 163 otrok (91 + 72). "Podučevalo se je poludnevno... Otročiči prihajali so pridno v šolo, kaznovati ni bilo potrebno nikogar zaradi slabega obiska šolskega. Kar se tiče poučnega jezika, se mora reči, da je taisti slovenski jezik, kateri je maternji vseh učencev in učenk." Po številu otrok bi morala imeti šola od vsega začetka dva učitelja, toda cesarska oblast je Dobnika pustila samega v celodnevnem izmenskem pouku. Učitelj je tudi takoj dobil dovoljenje oblasti, da vpelje še nedeljsko kmetijsko šolo "v sadjerejstvu, čebelarstvu, čitanju, pisanju, računanju i petji", ki je pritegnila 82 mladih od 15. do 29. leta. Navzlic celodnevni

prizadevnosti se je v kroniki označil za "denarno ubogega učitelja". V letu 1883 je ponosno opisal prvo otroško veselico v počastitev 600-letnice habsburške vladavine. Pouk so pričeli obiskovati tudi tisti, "koji vsled oddaljenosti niso prisiljeni v šolo hoditi". Šolski svet je pripravil do sklepa, da na stroške predračuna "šolska bukvarnica dobi vsako leto Mohorske knjige". Očitno se je Dobnik povsem nemško naravnanim oblastem s časom tako zameril, da ga je leta 1890 zamenjal Johann Ivan Ziegler. Z njim je slovenščina izginila iz delovanja šole vse do leta 1918, ko jo je, sicer silno okorno, le moral uporabiti in v kroniki Johanna zamenjati z Ivanom.

Šola sta leta 1924 prevzela zakonca Franja Stanonik in France Gorup, ki sta tu poučevala do leta 1941. Tudi tu v arhivu najdemo posebnost z dne 13. 3. 1929 – štiri strani tiskanega obrazca Poročila o inšpekcijskem pregledu sreskemu poglavarju v Slovenj Gradcu. Poleg že znanih sestavin je nadzornik Grmovšek napisal tri vrstice nujnih potrebščin, med njimi so četrti učilnica, fizikalni aparati, nove šolske table, zunaj pa ograja okoli šolskega zemljišča. Še večja značilnost, namenjena samo okrajnemu glavarstvu, je razdelek 'D. Ocena učnih oseb', ki imenoma ovrednoti vse štiri učitelje glede na njihovo zmožnost, učno metodo, marljivost, točnost in vestnost, uporabnost in celo vedenje. Tako je vsak učitelj ocenjen po petih sestavinah z najvišjim možnim seštevkom 20 točk, ki si jih je prislužila samo upraviteljeva žena, upravitelj sam pa le 17; najslabše ocenjena učiteljica jih je dobila samo 14.

Neizpolnjen je ostal razdelek Učiteljevo delovanje v šoli in zunaj nje. Za upraviteljstvo šole je nadzornik vpisal, da je v dobrih rokah. Zadnja vrsta poročila: Skupno stanje šole se ocenjuje kot 'dobro'. Seveda vse to pove še precej več, če le upoštevamo, da je oblast s tem tako nadzorovala kakor plačevala svoje učiteljstvo.

Marca 1941 je šola imela 229 učencev (114 + 115); v šolski knjižnici je bilo 473 in v učiteljski 250 knjig. Vse so bile uničene med vojno. Leta 1945 je postala upraviteljica Matilda Pastirk; vpisali so desetino manjšo množico učencev kakor leta 1940, bilo jih je 199. Ob začetku leta 1962 se je doliški šoli kot podružnica priključila šola Paški Kozjak, obe skupaj pa sredi leta 1966 mislinjski šoli.

Osnovna šola Završe. Staro ime kraja in šole, v rabi do leta 1953, je *Št. Vid nad Valdekom*. Čeprav je ta šola s pričetkom delovanja v letu 1812 celo najstarejša na tem območju, smo dali prednost mislinjski, ki je tu že lep čas v središčni vlogi. Letnica 1812 pa poleg tega niti ni zanesljivo potrjena, čeprav temelji tudi na cerkvenih virih, po katerih je od takrat in vse do leta 1895 tu v stari mežnariji obstajala le zasilna šola, v kateri so zlasti župniki, med njimi sta bila tudi Tombah in Leber, sami učili osnovne predmete. Prvo šolo so dogradili leta 1895 in takrat je v njej pričel delovati pravi učitelj Franc Zemljčič, ki naj bi tu ostal še dovršen del prvega desetletja 20. stoletja. Za njim je bil do leta 1913 upravitelj Martin Judnič. Dvorazrednica je s 117 učenci postala v letu 1934. Dalj časa sta tu poučevala le Dragotin Zupančič (1928–38) in Anica Meh (1952–64). Novo zgradbo je dobila septembra 1954; podružnica mislinjske šole je kot trirazredna enota postala leta 1961.

Osnovna šola Šmiklavž. Od leta 1858 do 1875 je imel nedeljsko šolo v krajevni mežnariji župnik Gašper Zupanc. V naslednjih desetletjih sta jo nadaljevala Ferdinand Jan in Pavel Rath, ki je zapisan kot župnik in nadomestni učitelj. Šola je bila od leta 1890 javna enorazrednica, v kateri je Rath poučeval 79 otrok (44 + 35). Priprave na gradnjo namenske hiše so se vlekli in dograjena je bila komaj leta 1899, ko je šolo vse do leta 1916 prevzel poklicni učitelj Štefan Ratej. Prvi njen kronist je bil Fran Mlinšek, ki je tu deloval od 1918 do 1923. Vpisanih otrok je bilo od okrog 75 do največ 84 v letu 1909. Mlinšek je obnovil opuščeno šolsko knjižnico. Po prvi svetovni vojni se je število učencev približevalo stotici. Leta 1921 je verouk pričel poučevati Franc Treiber, koroški prebežnik iz Velikovca, kjer je zgradil mogočno šolsko stavbo, v kateri še vedno deluje slovenska poklicna šola za dekleta. V Šmiklavžu je deloval do leta 1938, ko ga je nadomestil socialno čuteči duhovnik Jože Lampret, borec in verski referent v XIV. partizanski diviziji. Za Mlinškom so se učitelji naglo menjavali in junija 1929 je ob Grmovškovem nadzorovanju poučeval Vilibald

Zehrer. Vpisanih je bilo 75 otrok (40 + 35), v šolski knjižnici je bilo 132 in v učiteljski 103 knjige. Pregled se je končal v skupno zadovoljstvo obeh sodelujočih in z navodilom, naj krajevni šolski odbor bolj skrbi za stavbo in kupi nujna učila. Leta 1934 se je šola razširila v dvorazrednico in nekaj pozneje dobila začasno upraviteljico Olgo Može. Leta 1944 so stavbo požgali, da je ne bi zasedla nemška vojska. Po vojni so poučevali v zasilnih prostorih, dokler ni bila šele v letu 1957 zgrajena nova šola v dolinskem delu Šmiklavža. Podgorska podružnica je postala leta 1967, leta 1975 pa med prvimi petimi v Sloveniji celodnevna osnovna šola – do leta 1985.

Osnovna šola Zgornji Razbor. V šolski kroniki izvemmo, da je zasilna šola delovala od leta 1839. V njej so duhovniki in cerkovniki okrog 30 otrok poučevali temeljne predmete do leta 1874, ko se je sistemizirala kot enorazredna ljudska šola. Z rednim poukom je za 59 učencev (38 + 21) šele novembra 1880 pričel učitelj Martin Runovc. Razbor je odmaknjen gorski kraj in nedvomno je to vplivalo na nenehno menjavanje učiteljev. Leta 1891 je na šolo prišel Valentin Stölzer, ki je imel leta 1897 že 83 učencev. Tega leta se je odlikoval s svojim prispevkom šolsko cerkveni glasbi in zanj prejel priznanje cesarskega ministrstva za bogočastje in pouk.

V letih pred prvo svetovno vojno je število učencev naraslo čez sto, med samo vojno pa je bilo pouka malo zaradi pomanjkanja učiteljev. Navzlic vsemu je bil leta 1917 za naslednjih 11 let sem nastavljen Štefan Rataj; sam je zapisal, da je to več kot kateri koli učitelj dotlej. Za njim sta se, že v 30. letih 20. stoletja, izmenjala Edvard Pitamic in Avgust Zidar. Povojno poročilo je šele marca 1946 izpisal Pavel Planinšek. V kratkem šolskem letu je dvoiddelčno učil 89 učencev (55 + 34); izkazal se je tudi s statističnim pregledom učiteljev, ki se jih je od leta 1880 do njega v tej "kazenski Sibiriji" zvrstilo že 27, s povprečnim obstankom na Razborju komaj 2,2 leta. V letu 1981 je bila iz slovenjegraškega občinskega samoprispevka zgrajena nova stavba. Šola je ena redkih, ki kot gorska podružnica izvaja popolno devetletko.

Osnovna šola Paški Kozjak. Šolski okoliš si delijo kar tri občine – velenjska, celjska in mislinjska. Skupaj s cerkvijo in župniščem je šola prav na vrhu hriba s tem imenom, samo naselje je na nižjih pobočjih. Zasilno je delovala od pričetka v letu 1884 s prvim učiteljem župnikom Matijem Laukom do leta 1900, ko je dobila svojo hišo. Okrog leta 1893 je kot začasni nadomestni učitelj 57 otrok (23 + 27) tri dni v tednu poučeval župnik Pavel Hrovat. V letu 1901 je službo nastopil poklicni učitelj Ivan Krajnik in tu ostal vsega dve leti. Vztrajnejši je bil Jožef Kotnik, učil je do leta 1912, pozneje pa vsak skoraj desetletje Martin Repič (1913–22) ter Rihard Gorjup (1929–37). Zatem so se zlasti po letu 1945 učitelji menjavali še hitreje in komaj kdo je vzdržal

*Osnovna šola na Paškem Kozjaku pred drugo svetovno vojno
(fototeka SŠM, št. 531).*

več kot eno leto; pravi izjemi sta bila Franc in Terezija Potisk (1971–77, 1971–81). Ida B. Polenik pa se je na Kozjak podala kar trikrat: od leta 1982 do 1989 skupaj za osem let in zatem strnjeno 11 let (1990–2000). Septembra 1997 so z velikim slavljem odprli prenovljeno in povečano stavbo.

Osnovna šola Mislinjski jarek. Šolo so pričeli graditi Nemci leta 1943; dograjena je bila šele v letu 1946 z učiteljskim stanovanjem vred in tako se je pričel pouk v šolskem letu 1946/47. Z 32 učenci 1. razreda ga je opravljala učiteljica Slava Cajnko in okrajni prosvetni instruktor Drago Čuček je odmaknjeno in osamljeno mlado šolo pregledal celo dvakrat. Naslednje leto je bilo v prvih dveh razredih že 65 učencev. V letu 1948/49 je šolo prevzela Marica Kenig in dopoldne učila 3. razred s 40 učenci in popoldne skupni 1. in 2. razred so 30 učencei; vseh je bilo 70 (45 + 25). V letu 1953/54 sta bili tu prvič dve učiteljici; poučevali sta kombinirano Silva Glavica 1., 2. in 5. razred (obnem upraviteljica) in Ivanka Jagodič (3. in 4. razred). Skupaj sta imeli 63 učencev. V letu 1954/55 je namesto S. Glavice prišla Mira Kostrevc Valtl in šolo vodila do avgusta 1956. Prva je zapisala 87,5 odstotni učni uspeh doslej največjega števila 72 učencev (42 + 30) ob

95,5% obisku pouka, zapisala pa je tudi, da je lokacija šole neprimerna toliko bolj, ker so se gozdni delavci, za katerih otroke je bila zgrajena, pričeli odseljevati proti Mislinji, stavba sama pa je neakovostna zlasti zaradi silne vlage, ki uničuje stene in opremo. Nekoliko dalj časa so šolo vodili tudi Ivan Pečolar (1956–60), Slavica Prapotnik Huber (1960–62) in še najdlje zadnja upraviteljica Irena Kragelj (1963–72). Leto pred njenim nastopom je šola postala mislinjska podružnica. Ker se je število učencev nenehno zniževalo, so šolo leta 1972/73 ukinili, preostalih 27 učencev pa je prevzela matična šola.

VIRI

Šolske kronike v zgodovinski pregled vključenih šol.

LITERATURA

Enciklopedija Slovenije, 1-16. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987–2002.

Krajevni leksikon Slovenije, IV. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1980.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Das Grundschulwesen im Drava-(Drau-) und Mislinja-(Mießling-)Tal bis 1945

Im Beitrag wird die historische Entwicklung des Grundschulwesens im Drava-(Drau-)Tal (25 Schulen) und Mislinja-(Mießling-)Tal (14 Schulen) umrissen von seinen Anfängen bis zum Schuljahr 1945/46. Ausnahmsweise wurden auch spätere Jahre

einbezogen, wenn die inhaltliche Vollständigkeit es gebot, oder bei Schulen, die nicht mehr existieren. Auf diese Weise konnte ein umfassenderes Bild des Schulnetzes vermittelt werden. Wegen zeitlicher Einschränkung konnten Musik- und Sonderschulen nicht mit einbezogen werden, entstanden die ersten drei Musikschulen doch in den fünfziger Jahren, Sonderschulen aber etwas später.

Im Beitrag werden auch Schulleiter, Schulverwalter, Schuldirektoren und bedeutende Lehrer genannt. Die Schülerzahl kann nach einzelnen Zeitabschnitten verfolgt werden. Auch die Entstehung der Schulräume wird chronologisch dargestellt.